

ΦΥΛΛΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

Πειραιεύς 14 Σεπτεμβρίου.

Ίδού ὄλαι αἱ λεπτομέρειαι ἐκ τῶν γερμανικῶν ἐφημερίδων περὶ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ Νίτσε, τοῦ θανάτου του καὶ τῆς κηδείας, τὰς ὁποίας ἐπιστέλλει συνεργάτης τοῦ «Περαιεύου μαζ».

Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Νίτσε

«Τὰ παθήματα τοῦ Φριδερίκου Νίτσε πού ἐσφαλμένως γιά μαλάκωνση τοῦ ἐγκεφάλου πολλὸν καιρὸ τὰ ὑπέθεσαν, συνίσταντο σὲ νευρική παράλυση, ἕνεκα ἀποπληκτικῶν προσβολῶν πού τοῦ ἐπαναλαμβάνονταν πάντα μὲ περιόδους σχετικῆς καλλιτερεύσεως ἀπὸ χρόνῳ σὲ χρόνῳ. Οἱ πόνοι πού προτίθερα ὑπόφερε λιγότεψαν τὰ τελευταῖα χρόνια πού τὰ περνοῦσε σὲ ἥσυχ μούχρωμα. Ἔτσι ὅταν πρὸ ὀσὸ χρόνων, μετὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας του, μετακομίστηκε στὸ Βάιμαρ, ὅπου ἡ ἀδελφή του, ἡ κ. Ἐλισάβετ Φέρστερ-Νίτσε στὸ μεταξὺ ἐσύστησε τὸ Ἄρχεῖον-Νίτσε, ἐφαίνονταν ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἀέρος νὰ ἐξασκοῦσε στὴν ὑγεία του τὴν εὐνοϊκότερη ἐπίδραση καὶ ἄρχησαν οἱ γύρο του νὰ ἐλπίζου, ὡς πού νέες προσβολὲς ἐντελῶς τοὺς ἀπέλπισαν. Ὅτι οἱ προσεχτικότερες καὶ μέχρι θυσίας περιποιήσεις των καθὼς κ' ἡ τέχνη τῶν γιατρῶν μπορούσε, ἐγίνονταν μόνον καὶ μόνον γιὰ νάνακουφίσουν τοὺς πόνοους του. Εἶταν ἕνας ἐξαιρετικὰ ὑπομονητικὸς, ἀξιαγάπητος ἄρρωστος. Ὅλας οἱ ἰδιότητες, πού ὁ μεγάλος ποιητὴς καὶ φιλόσοφος καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐμάγεψε τὸν κόσμον, τοῦ παρέμειναν ὡς τὸ θάνατό του κ' ἔκαναν τοὺς γύρο του συχνὰ νὰ ξεσποῦν σὲ δάκρυα. Συχνὰ ἔγνη τῆς ἐνδιάθετης πνευματικῆς ζωῆς, πού μονάχα τὰ μέσα τῆς ἐκφρασης δὲν κατεῖχε, οἱ γύρο του τὰ ἐπωφελοῦνταν. Τοῦ διαβάζε δυνατὰ ἡ ἀδελφή του ἰδίως βιβλία πού προτιμοῦσε προτίθερα κ' ἐκεῖνος συχνὰ εἶδινε σημάδια τῆς εὐαρέσκειας ἢ δυσαρέσκειας του. Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν τοῦ ἐπαίζαν μουσική. Εὐχαριστιόταν ἰδίως ἀπὸ τὴν εὐγενικιὰν ἀπαγγελία, τὴ γιομάτη μουσική, τοῦ παλαιοῦ φίλου του Πέτρου Γκάστ. Πολλοὶ καλλιτέχνες ἐπεθύμησαν ἐκάστοτε νὰ διακωνίσουν σὲ μάρμαρο ἢ σὲ λινόπανο τὸ ἐκφραστικὸτατο κεφάλι τοῦ φιλοσοφοποιητῆ, πού ἡ ἀρρώστεια τίποτε δὲν ἀφαίρεσεν ἀπὸ τὴν βαθεῖαν ἐκφρασὴ του καὶ μερικοὶ τὸ κατόρθωσαν. Τὴν προτομὴ τοῦ Μὰξ Κρούζες καὶ μερικὰ πορτραῖτα μπορούσε κανεὶς νὰ ἰδεῖ τὰ τελευταῖα χρόνια σὲ διάφορες ἐκθέσεις.

Τὴν Παρασκευὴν στὶς 24 Αὐγούστου ὁ Νίτσε προσβλήθηκε ἀπὸ ἰσχυρὰν ἀποπληξία καὶ δὲν ἀνάλαβε πιά τίς αἰσθήσεις του. Ἡ τελευταία του λέξη εἶταν τὸ νομα τῆς ἀδερφῆς του «Ἐλισάβετ !... Ἐλισάβετ !...», πού τὴν ἐφώναζε λίγο πρὶν τοῦ ἔρθε ἡ προσβολή. Τὸ μεσημέρι τοῦ Σαββάτου ἐτελείωσε ἡσυχὰ καὶ χωρὶς πόνοους.

Τὴ Δευτέρᾳ στὶς 27 Αὐγούστου, στὶς 5 ὥρες μ. μ. ἔγεινε στὸ νεκρόσπιτο τοῦ Νίτσε μιὰ νεκρική τελετὴ σὲ στενὸτατο κύκλον συγγενῶν καὶ θαυμαστῶν του 50 ὡς 60 πρόσωπα περίπου περικύκλωναν τὴν κάσα, ὅπου ὁ νεκρὸς ἀναπαύονταν, γιομάτη ἀπὸ ἐκλεκτότατα λουλούδια. Τὸ πρόσωπο εἶταν σκεπασμένον μὲ πέπλον.

Ἡ μοναχική ἀδελφή του, ἡ πιστοτάτη καὶ μέχρι θυσίας νοσοκόμα του, ἐκάθονταν στὸ κεφάλι τῆς κάσας. Ἀπὸ τὸ γειτονικὸ δωμάτιο ἐφαλλε γορὸς γυναικῶν τοὺς «Ἦγους» τοῦ Μπράμς, ὁ δρ. Ἔρνστ Ὀρνερφερ ἔλαβε τὸ λόγο κέκαμε τὴν νεκρικήν προσφώνηση. Ἐπειτα ὁ καθηγητὴς Μπρόύζιγ ἀπὸ τὴ Λειψία ἀπάγγειλε μεγάλη διατριβὴ γιὰ τὸ σύστημα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Νίτσε κέτονισε ἰδίως, πὼς ὁ μεγάλος προκείμενος νεκρὸς δὲν λογιζεται μεταξὺ τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ τὸσα πρῶτα πρῶτα τίθεται μεταξὺ τῶν ζώντων καὶ πὼς κάθε θρῆνος ἔπρεπε νὰ σοπάσει στὸν τάφο του. Ὁ γορὸς τοῦ Παλεστεινα :

«Γιατὶ ἐγόγγυζαν οἱ λαοὶ καὶ γιατί ἐπιζητοῦσαν τὰ πλήθη τὴ μηδαιμινότητα ; Μῆσπρωγναν στὴ λίμνη τοῦ Ἄδη καὶ στοὺς ἥσκιους τοῦ θανάτου !» ἐκλείσε τὴ συγκινητικὸτατη τελετὴ.—Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παρόντες πού δὲν τὸν εἶχαν δεῖ ποτέ τους, ἐλαχταροῦσαν νὰ τοὺς ἐπιτραπεῖ νὰ ρίξουν στὸ πρόσωπο τοῦ νεκροῦ τὴν πρῶτη καὶ τελευταία ματιὰ ὁ πέπλος ἀποσύρθηκε τότες κέφάνηκε ἡ καταπληκτικὰ εὐγενέστατη μορφή του, πολὺ λίγο ἀλλοιωμένη ἀπὸ τὰ παθήματα, γιὰ νὰ τοὺς δώσει τὴν ἀνεξάλειπτην ἐντύπωση τῆς ἀνάμνησῆς της.

Κοντὰ στάλλα οἱ ἐφημερίδες ἀναγράφουν καὶ τοῦτο. Μεταξὺ τῶν ἀνακρίθμων θαυμαστῶν τοῦ φιλοσόφου πού ἀπὸ τὰ πέρατα ἔρχονταν γιὰ νὰ ἰδοῦν τὴν τελευταία του κατοικία, ἦρθε κένος παραδοξότατος ἐπισκέπτης, ἕνας Ἰνδὸς ἀπὸ τὸ Τίβητ, πού παρακαλοῦσε τὴν ὑπερσία τῆς Βίλλας, νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ βάλλει τὸ πόδι τουλάχιστο μιὰ φορὰ στὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου ὁ νέος Ζωροάστρης*) κάθεται. Σὲ κουθέντα πού ἔκαμε μὲ τὴν κυρία Φέρστερ εἶπε, πὼς ἐδιάβασε τὴν ἀγγλικὴν μετάφραση τοῦ Ζαρathούστρα κ' ἐπίστεψε πὼς βρῆκε καὶ μέσα τὴ σοφία τῶν παλαιῶν Βεδῶν. Ἐκίνησε ἀπὸ τίς Ἰνδίες κῆρθε στὸ Βάιμαρ ἐπιτήρες νὰ προσκυνήσει.

Πού εἶνε περισσότερο ἀγνωστοὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔλληνες συγγραφεῖς ; Εἰς τὸν τόπον των, εἰς τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία μολαταῦτα καυχάται διὰ τὴν γλώσαν των. Καὶ ὅμως ἂν ἤκουε κανεὶς σημερινούς Ἄθηναίους ὀμιλοῦντας περὶ

οἱ ἀρχαῖοι

Ἑλληνες συγγραφεῖς γλώσσης καὶ ἀμυνομένους ὑπὲρ τοῦ γλωσσικοῦ καθεστῶτος θὰ τοὺς ἐξελάμβανε ποτισμένους μὲ τὴν κλασικὴν φιλολογίαν ὡσὰν ἀπὸ τὰ εὐχυμα μαστάρια γαλοουχούσης μάνας ! Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ψεῦδος ἐλεεινότερον τούτου. Οἱ πλείον ἀγνωστοὶ συγγραφεῖς εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες συγγραφεῖς. Ἀπὸ τὰ τετράδια τῶν σχολείων εἶνε γνωστὸν, ὅτι ἐμάθομεν νὰ τοὺς ἀποστρεφώμεθα καὶ ἀπὸ μεταφράσεις δὲν ἔχομεν ἢ τεχνολογικὰ καὶ συντακτικὰ σχόλια. Αἱ φιλολογικὰ μεταφράσεις ἐκτὸς σπανιωτάτων καὶ τούτων ἀγνωστῶν σήμερον εἰς τὸ πολὺ κοινὸν λείπουν. Ἰδού ποίας ἐξόχως ὑγιεὺς φιλολογίας εἴμεθα ἀποξενωμένοι ἀκριβῶς διότι δὲν θέλομεν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ σημερινὴ γλώσσα εἶνε διάφορος τῆς ἀρχαίας καὶ ὅτι μέχρι τινὸς εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἔπρεπε νὰ διδάσκωνται εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημά μας σήμερον δὲν εἶνε διδακτικόν φιλολογικὰν μεταφράσεις δὲν γίνονται ἀπὸ τὸν τυχόντα. Ἀπαιτεῖται τελεία προσοικειώσεις εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ συγγραφεῖς καὶ τοῦτο μόνον ἕνας συγγραφεὺς δύναται νὰ τὸ κατορθώσῃ.

(*) Εἶναι γνωστὸ βέβαια πὼς ὁ Zarathustra ἐξελληνίστηκε Ζωροάστρης, καὶ ἂν δὲν κάνω λάθος γιὰ πρῶτη φορὰ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα.

Εἰς τὰς σκέψεις ταύτας μᾶς ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ εὐχάριστος εἰδήσις, ὅτι ὁ Σουρὴς μεταφράζει καὶ θὰ ἐκδώσῃ προσεχῶς τὰς Ν ε φ έ λ α ς τοῦ Ἀριστοφάνους. Ὁ ποιητὴς τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 1900 μολονότι δὲν σατυρίζει τοὺς συγχρόνους του ἀπὸ θεάτρου, ἀλλὰ τὰ σατυρικά του βέλη ἐκπέμπει κατὰ Σάββατον διὰ τῆς ἐμμέτρου ἐφημερίδος του, εἶνε βεβαίως συγγενὴς τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν κωμικὸν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν τοῦ Ε' . π . χ . αἰῶνος καὶ δι' αὐτὸ ἡ μετάφρασίς του θ' ἀποτελεσθῆ ἀναμφισβήτητως φιλολογικὸν γεγονός, τὸ ὅποιον θὰ κηρύξομεθα ν' ἀνεκαίνιζε παρ' ἡμῖν σειρὰν παρομοίων φιλολογικῶν ἐργασιῶν, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ φιλολογία θὰ καθίστατο πρσιτὴ εἰς τοὺς πολλοὺς.

Νέαν συμβολὴν εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἀποτελεῖ τὸ ἄρθρον τοῦ διακεκριμένου γάλλου συγγραφέως κ. Φιλέα Λεμπέγκ, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐπεφύλασσε τὴν τιμὴν νὰ τὸ γράψῃ εἰδικῶς διὰ τὸ «Περιοδικὸν μας». Ὁ κ. Λεμπέγκ εἶνε ἀπὸ τοὺς ἐλληνομαθεῖς ξένους· γνωρίζει καλῶς τὴν ἐλληνικὴν καὶ πολλάκις ἔγραψε περὶ τῆς συγχρόνου ἐλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸν γαλλικὸν περιοδικὸν τύπον.

Οὕτω ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον ὄλοι οἱ ἐλληνομαθεῖς ξένοι ἀπορρίνονται ὑπὲρ τῆς ἀληθινῆς γλώσσης τοῦ ἔθνους, ὑπὲρ τῆς ἠδουμένης.

Ἡ γνώμη τοῦ κ. Λεμπέγκ κεντήται ἀναμφισβήτητον κῦρος, τὸ ὅποιον τοῦ παρέχουν ἐκτός τῆς συγγραφικῆς του ιδιότητος εἰδικαί μελέται περὶ τὴν γλωσσολογικὴν ἐπιστήμην.

ΞΕΝΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΙ

ΠΟΙΗΣΙΣ - ΜΥΣΙΣΤΟΡΗΜΑ - ΘΕΑΤΡΟΝ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ - ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Κρίσεις τοῦ γερμανικοῦ τύπου περὶ τοῦ Νίτσε. Ὁ σωματικὸς θάνατος τοῦ Νίτσε δὲν φαίνεται νὰ ἐπροξένησεν ἐν Γερμανίᾳ μεγάλην συγκίνησιν, ἀφοῦ μάλιστα πρὸ πολλοῦ ἦσαν συνειθισμένοι νὰ ὀμιλοῦν περὶ αὐτοῦ ἐν παρωχημένῳ χρόνῳ. Καὶ αὐτὸ, δὲ ὁ θαυμασμός πρὸς τὸν μέγαν φιλόσοφον ὑπέστη κάποιαν ἐλάττωσιν μέσα εἰς τὰ φερωνθέντα περὶ αὐτοῦ ἄρθρα τῶν γερμανικῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων. Ἐρρηνοῦν τὴν τραγικὴν τύχην τοῦ φλογεροῦ πνεύματός του· ἀναγνωρίζουν τὴν προσωπικὴν εἰλικρινεῖάν του, τὴν τιτάνειον θέλησίν του· καὶ ὁμοφώνως ἀνομινοῦν τὴν σπινθηροβόλον καὶ βροντερὰν γλώσσαν του· ἀλλὰ δὲν θέλουν νὰ ποδώσουν εἰς αὐτὸν σημασίαν πνεύματος ἰδηγοῦντος ἡμᾶς εἰς τὸ μέλλον καὶ κλίνουον μάλιστα νὰ θεωρήσῃ τὴν τεραστίαν ἐπιρροὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς νεωτέρας γενεᾶς ὡς πνευματικὴν μόδον μικρᾶς διαρκείας. Ὑπὸ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὀξύτερον ὄλων γράφει εἰς τὸ Φ ο ρ β έ ρ τ ε ς ὁ Ροδόλφος Στάινερ, ὅστις καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Νίτσε θέτει ἐν ἀμφιβολίᾳ. Κατ' αὐτὸν, ὄλοι αἱ ἰδέαι τοῦ Νίτσε δὲν εἶνε πρωτότυποι, ἀλλὰ δύναται κανεὶς νὰ εὑρῇ πολλὰς εἰς αὐτῶν εἰς τὸν Φρειδερίκον Λάγκε, εἰς τὸν Δύριγκ, εἰς τοὺς γάλλους ἠθικολόγους καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Δαρβίνον ἀκόμη. «Ἐνας διαπρεπὴς φιλόσοφος ἀπέθανεν τὴν 25 Αὐγούστου» ἐπιλέγει «ἔχι ἓνα πνεῦμα ποῦ θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ μέλλον». Ὁ Φόιτς Λίναρντ (Γερμ. Ἐφημερίς) νομίζει, ὅτι εἶνε δυνατὴ εἰς τὸ μέλλον ἤρεμος τιμὴ διὰ τὸν Νίτσε, θεωρεῖ ὅμως σχεδὸν βέβαιον, ὅτι εἰς τὴν ἰστορίαν θὰ μείνῃ μᾶλλον ὡς κομῆτης παρὰ ὡς ἀπλανὴς ἀστήρ. Εἰς τὴν «Ἐφημ. τῆς Φραγκφούρτης» ὁ Θ. Ἀχέλης, μένει ψυχρὸς ἀπέναντι τῆς διδασκαλίας τοῦ Ζαχατούστρα, οἰκτερίζει τὴν «κυριαρχοῦσαν ἀποσύνθεσιν τῆς φιλοσοφικῆς συνειδήσεως» καὶ τὸν διελτταντισμὸν τῶν ὁπαδῶν του καὶ ἐλπίζει, ὅτι ἡ ἀνήκουστος ὑποδούλωσις τῶν πνευμάτων, τὴν ὁποῖαν ὁ παράδοξος αὐτὸς φανατικὸς τῆς πεποιθήσεως ὀρίζει ὡς πρῶτον πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας, δὲν θὰ διακρέσῃ ἐπὶ πολλὸν χρόνον. Ὁ Δρ. Τσίλερ (Γεν. Βορειογερ. Ἐφημ.) φρονεῖ, ὅτι ὁ Νίτσε πρέπει πρωτίστως νὰ θεωρηθῆ ὡς καλλιτέχνης, ἔχι ὡς φιλόσοφος, καὶ ὅτι τὰ ἔργα του εἶνε καλλιτεχνικά ν τ ο κ ο υ μ ε ν τ α, τὰ ὁποῖα δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κριτικὴν. Ἀπὸ τοῦ Ζαχατούστρα, λέγει, ἔργου χωριστοῦ τῆς τρίτης περιόδου του, τὰ συγγράμματά του ἔφερον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰ τυπικὰ δείγματα τοῦ ὑστερικοῦ, ὅστις ζητεῖ νὰ καλύψῃ τὴν ἔλλειψιν ἰδίας δυνάμεως δι' ἀσελγῶς ὀργιαζούσης φαντασίας. Τουναντίον ὁ Ἐδουάρδος Βέρτζ (Ἐφημ. τῆς Βεστφαλίας), ὅστις ἄλλως ἰδιαιτέρως κειφραστικῶς τονίζει τὰς σχέσεις τῆς ἐξαρτήσεως τοῦ Νίτσε ἀπὸ τὸν Δαρβίνον, καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ὀνομάζει τὸν «Ζαχατούστραν» δαρβινιστικὸν παιδαγωγικὸν ποιητὰ τῆς ἠθικῆς, φρονεῖ ὅτι ἡ ἠθικὴ αὐτῆ περιέχει πολλὰ δυνατὰ στοιχεῖα ζωῆς καὶ πολλὴν ἀντίληψιν τοῦ μέλλοντος, καὶ ὅτι ἀπὸ τὰς παρορμήσεις τοῦ Νίτσε δύναται νὰ μορφωθῆ σωτήριος καὶ ὑγιὲς κοινωνικὴ παιδαγωγία. Τέλος ὁ Φρ. Μάουτνερ, κατὰ τρὸ-

πον ὅπως ἴδιον ἀνομνεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀποθανόντος διὰ νεκρικοῦ διαλόγου εἰς ὕψος Λουκιανοῦ, εἰς τὸν ὅποιον οἱ φιλόσοφοι ὄλων τῶν αἰώνων εἰς τὰ Ἑλλήσια συζητοῦν, εἰς πρῆπει νὰ ἐπιτραπῇ ἢ εἰσὸς τοῦ πνεύματος τοῦ Νίτσε, τὸ ὅποιον ποσέδραμε τοῦ σώματος του, μέχρις οὗτος τέλος ὁ Σωκράτης, ἐν σοκρατικῇ διαλεκτικῇ λαμβάνει τὸν λόγον ὑπὲρ τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ἐν ἄρθρον περὶ Βύρωνος. Εἰς τὴν Quarterly Review ὁ ἄγγλος κριτικὸς Σίμων δημοσιεύει περισπούδαστον καὶ ἀποκαλυπτικὸν ἄρθρον περὶ τοῦ Βύρωνος. Ὁ Σίμων δίδει εἰς μίαν εἰκοσάδα σελίδων θαυμασίαν καὶ πρωτότυπον εἰκόνα τοῦ ἄγγλου ποιητοῦ καὶ ταυτοχρόνως ἓνα σοφώτατον χαρακτηρισμὸν τοῦ ἔργου του καὶ τῆς ἐπιρροῆς του. «Εἶκοσι καὶ δύο ἐτῶν, λέγει ὁ Σίμων, ὁ Βύρων ὑπῆρξεν ὁ διασημότερος ποιητὴς τῆς ἐποχῆς του· τὸ εἶδωλον τῆς ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας τὸν ἓνα χρόνον καὶ ὁ ἀπόβλητος τὸν ἄλλο, ἐξόριστος ἀπὸ τὴν πατρίδα του, ἐξ ἴσου θαυμαζόμενος καὶ ἀποκηρυσσόμενος, προικισμένος ἀπὸ πνεῦμα ἀνώμαλον καὶ πλήρες διαστροφῶν, εἴπων εἰς τὸ κοινὸν περιφρονητικῶς τὰς ἐκμυστηρεύσεις τῆς ζωῆς του, διάγων ζωὴν ἀσφύτου εἰς τὴν Βενετίαν, ἐγκαταλείπων ἔπειτα τὸ πᾶν καὶ θυσιάζων τὴν ζωὴν του διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ δι' ἓν ἔθνος ἠρώων—ἠρώων καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον, ὑπῆρξεν ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁποῖου ὁ Οὐάλτερ Σκῶτ, ἡμιῶν ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀγγλίας ὀλοκλήρου, εἶπεν ὅτι ἦτο τὸ ἰσχυρὸν ἐκεῖνο πνεῦμα, τὸ βεδίζον μεταξὺ μας ὡς κατὰ τι ὑπέροχον τῆς συνήθους θνησιμότητος καὶ τοῦ ὁποῖου αἱ ἰδιότητες ἐνέπνεον κατὰπληξιν, κίσθημα πλησιάζον πρὸς τὸν τρόμον, ὡς νὰ μὴ ἐγνώριζε κανεὶς ἂν ἦταν δυνάμεις οὐράνιαι ἢ κατ'ἐχθρόνιοι. Αἱ περιστάσεις ἔκλειαν τὸν Βύρωνα ποιητὴν καὶ ἔγινεν ὁ ποιητὴς τῶν περιστάσεων. Πρέπει ὅμως νὰ λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν ὅτι διὰ τὸν Βύρωνα κάθε περίστασις ἦτο καὶ μία συγκίνησις. Ἰδανιστὴς τοῦ πραγματικοῦ, δυσπιστῶν πρὸς τὰ ἴδια ἰδανικὰ του μετεμύρφωνε τὴν ζωὴν, ὅπως τοῦ ἤρχετο, εἰς ἓνα εἶδος ἀφαντάστου μυθιστορηματός. Ὅπως ὁ μέγας Ναπολεὼν ἐπλήρωσε τὴν Εὐρώπην μετὰ τὴν φήμην του, ὅσον κανένας ἄλλος ποιητῆς». Ὁ συγγραφεὺς τῆς περὶ τοῦ Βύρωνος κρίσεως αὐτῆς Ἀρθούρος Σίμων εἶνε ποιητὴς καὶ κριτικὸς, μυθιστοριογράφος καὶ δραματικὸς, πολὺ ἐκτιμώμενος ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ πλήρης μέλλοντος.

ΓΑΛΛΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Διὰ τὸν Ἀλβέρτον Σαμαίν. Περὶ τοῦ ἐσχάτως ἀποθανόντος ἐν Γαλλίᾳ ποιητοῦ Ἀλβέρτου Σαμαίν ἡ κριτικὴ ἀποφάνεται, ὅτι ἡ ἐπιτυχία του εἰς τὰς εὐαρίθμους ἑκτοντάδας τοῦ κοινῆς τοῦ ἀνεγκινώσκοντος ποιήματα ὀρεῖλεται εἰς τὸ ὅτι δὲν ἦτον ἀπολύτως πρωτότυπος. Ἡ ποιησις του ἐπροκάλει τὴν ἀνέμνησιν τοῦ Λαμαρτίου, τοῦ Βοδελάρ, τοῦ Λεκόντ δὲ Λίλ, τοῦ Βερλαίν. Ἀπὸ τὸν πρῶτον εἶχε τὸ μελαγχολικὸν θέλητρον τὸ περικαλύπτει ὡς χλιδαρῆς φθινοπωρινῆς ἐσπέρας, ἀπὸ τὸν Βερλαίν τὸν λεπτόν ἐκεῖνον μυστικισμὸν, τὸν τρυφερόν, τὸν ἡδονικὸν καὶ περιλυπτόν. Καὶ ἂν ἐστερεῖτο τοῦ ἐμπνευσμένου πεσισμῶν τοῦ Λεκόντ δὲ Λίλ εἶχεν ὅμως τὴν αὐστηρότητα καὶ ψυχρότητα τοῦ στίχου του.

Καὶ χάρις εἰς τοὺς διαφόρους αὐτοῦ χαρακτήρας ὁ Σαμαίν ἠδυνήθη νὰ εὐρῆ ἤχῳ εἰς τοὺς ἀνεγκινώστας τῶν στίχων τοῦ τέλους τούτου τοῦ αἵωνος.

Ο ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΒΑΓΝΕΡ ΚΑΙ Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΟΥ

ΥΠΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΜΠΕΛΕΤ

[ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΒΑΓΝΕΡ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ
ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΓΕΝΙΚΩΣ]

Ὁ Ριχάρδος Βάγνερ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν μεγάλων ἐκείνων δημιουργῶν καλλιτεχνῶν τοὺς ὁποῖους εἰς πολὺ περισταλμένον ἀριθμὸν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἱστορία τῆς τέχνης, ἡ ψυχὴ τῶν ὁποίων πολὺ μεγάλη καὶ φιλελευθέρα διὰ νὰ διαχυθῇ εἰς τὰ στενόχωρα ὄρια τὰ ὅποια μίᾳ ἐποχῇ δούλη ἀκόμη πολλῶν προλήψεων καὶ παραδόσεων καθιέρωσεν εἰς τὴν τέχνην, ἀναζητεῖ πατρίδα ἰδανικωτέραν καὶ εὐρυτέραν ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ διανύσῃ πρὸς εὐρεσίαν τῆς διαστήματα μακρὰ, πολὺ μακρὰ εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον.

Εἶνε δυνατόν κανεὶς νὰ εἴπῃ οἱ καλλιτέχνη οὗτοι προκαταβολαί τῆς φύσεως. Τὸ ἔργον αὐτῶν εἰς διάστημα μικρὸν χρόνου προάγει τὴν τέχνην εἰς σημεῖον τιοῦτον εἰς τὸ ὅποιον αὐτὴ εἰς ἠθέλειν ὑπακούσῃ εἰς τοὺς περὶ φυσικῆς καὶ βαθμιαίας ἐξελίξεως νόμους θὰ προήγετο μετὰ πάροδον αἰῶνων ἴσως.

Ἐννοεῖται ὅτι οἱ δημιουργοὶ αὐτῶν τῶν νέων κόσμων, ἐπειδὴ ἀπομακρύνονται πολὺ ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν, δὲν γίνονται ἀντιληπτοὶ εἰς τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀνθρώπων καὶ μόνον τὸ ἔργον των παρακολουθεῖται κατ' ἀρχὰς μετὰ κάποιαν προσοχὴν καὶ ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι, ἂν ὄχι ἄλλο, ἀντιλαμβάνονται καὶ παραδέχονται ὡς προερχομένην ἀπὸ μαιριάν θέλησιν τὴν ἀπεστολήν τῶν προφητῶν.

Ὅταν ὁ Βάγνερ ἐλευθερωθεὶς ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς σχολαστικῆς καὶ κλασικῆς μελέτης ἤρχισε νὰ παράγῃ, ἠκολούθησε μέχρι τινὸς τὸ σύστημα τῶν συγχρόνων του, μὴ δυναθεὶς νὰ ἀπαλλαγῇ καθολοκληρίαν ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεώς των, (Rienzi 1842). Ἄλλ' ὄχι πολὺ ὕστερον ὅμως ἐπρόβαλεν ἡ προσωπικότης του καὶ ἐδρακίωθη εἰς τὴν τέχνην φωτοβόλος καὶ στερεὰ ὡς ἀδάμας.

Ἐύρηκεν ὁ Βάγνερ εἰς τὴν ἐποχὴν του τὴν τέχνην ὑπόδουλον εἰς μορφὰς καὶ εἰς τύπους καθιερωμένους ἀπὸ τὴν συνθήκην, οἱ ὅποιοι κάθε

ἄλλο ἦσαν παρὰ τῆς φύσεως μιμήσεις καὶ ἀντιγραφαί. Εὗρηκε τὴν αἰσθητικὴν τῆς ἔκφυλον, ἀνατραφεῖσαν εἰς ἕνα κόσμον τὸν ὅποιον ἐδημιούργησαν οἱ ὄπαδοὶ τῆς συνθήκης, καὶ ἠσθάνθη ἡ ψυχὴ του πρὸ αὐτῆς τὸν καταθλιπτικὸν πόνον τὸν ὅποιον γεννᾷ ἡ θεὰ βαρυποῖνου δεσμώτου, ἡ φαντασία του τὴν παρωμοίασεν ἴσως μὲ παρθένον ὑπερηφάνου κάλλους, μὲ ψυχὴν σθεναρὰν καὶ φιλελευθέραν ὡς ὁ ἄηρ, τῆς ὁποίας οἱ ὀφθαλμοὶ πλασμένοι διὰ νὰ ἀκολουθήσουν ἀνυψούμενοι τὴν πορείαν τοῦ ἀχαινοῦς, εἶνε σκληρῶς καταδικασμένοι νὰ πλανῶνται μόνον εἰς τὸν περιορισμένον θόλον τοῦ ναοῦ εἰς τὸν ὅποιον τὴν καθεδραίωσαν φανατικοὶ καὶ τύραννοι ἱερεῖς τῆς.

Καὶ ὁ Βάγνερ ὠρίσθη εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν δουλείαν καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ ἐλευθέραν νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν πορείαν τὴν ὁποίαν τῆς ἐχάρασεν ὁ ἀληθὴς τῆς προορισμός.

Τὸ μελοδράμα ἰδίως, ἡ πλουσία αὐτῆ ἐκδήλωσις τοῦ μουσικοῦ θεάτρου τὸ ὅποιον προσφέρει ἔδαφος εἰς τὸν καλλιτέχνην διὰ νὰ συγχωνεύσῃ ὅλας τὰς τέχνας ὁμοῦ, ὑπὸ τὴν καλλιέργειαν τῶν πλείστων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μουσικῶν, ἐμπνευσμένων ἐνίοτε καὶ γονίμων ἀλλὰ τυφλῶς ἀκολουθοῦντων σύστημα αἰσθητικῶς ἐσφαλμένον, εἶχε παρεκτραπῆ τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ του. Εἰς ὅλους εἶνε γνωστὸν ὅτι τὸ δράμα, μὲ τὴν ἀρίστον ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν ἐκτύλιξίν του, τὴν σχετικὴν πάντοτε μὲ τὸ θέμα διὰ μέσου τοῦ ὁποίου πλέκεται, τὸ ὅποιον θέμα δύναται νὰ ποικίλλῃ ἀτελευτήτως καὶ ἀορίστως, ἐπειδὴ ἀτελεύτητοι καὶ ἀρίστοι εἶνε αἱ πλοκαὶ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν εἰς τὸν κόσμον καὶ αἱ συγκρούσεις καὶ συμπτώσεις, τὸ δράμα περιερχόμενον εἰς χεῖρας τῶν τότε librettisti ἐγένετο ὑπόδουλον μιᾶς ἐπιβεβλημένης μορφῆς, πάντοτε ὁμοίας, τὴν ὁποίαν εἶχον ὀρίσῃ οἱ τότε μουσικοί. Ἐπρεπὲν νὰ ἀναποφεύκτως πᾶν θέμα νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς τὰ ὅρια ὀρισμένου τύπου.

Τὸ δράμα λοιπὸν ὑπηρέτει τὴν μουσικὴν, καὶ ὅταν τοῦτο ὑπέικον εἰς τὴν φυσικὴν ἀνάπτυξίν του ἀπῆται μορφήν μὴ ἐφαπτομένην καθ' ὅλα μὲ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἡ μουσικὴ εἶχεν ὡς δόγμα καθιερώσει, ἐτέμενετο, ἐτορνεύετο, διὰ νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὸ κατὰ συνθήκην πρότυπον.

Ἐννοεῖται ὅτι τὸ τοιοῦτον ἔφερε πλείστα ὅσα ἄτοπα ψυχολογικὰ καὶ αἰσθητικὰ.

Εἶνε φυσικὸν ὅτι τὴν μορφήν εἰς τὴν τέχνην τὴν γεννᾷ ἡ ἰδέα ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀναγκαστικῶς προκύπτει. Τὴν ἰδέαν λοιπὸν ὁ μελοδραματοποιὸς τὴν λαμβάνει ἀπὸ τὸ θέμα βεβαίως τὸ ὅποιον πρόκειται νὰ ἀναπτύξῃ καὶ περιβάλλῃ διὰ τῆς τέχνης του. Ἀναλόγως δὲ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ θέματος προκύπτει καὶ μορφή ἀναγκαστικὴ ἡ ὁποία δὲν δύναται νὰ εἶνε πάντοτε ἡ ἰδίᾳ.

Πρὶν ἢ ὅμως προχωρήσωμεν, θὰ μᾶς συγχωρήσῃ ὁ ἀναγνώστης νὰ εἰπωμέν τι τὸ ὅποιον θὰ μᾶς σώσῃ ἐκ παρεξηγήσεω, τὰς ὁποίας πολὺ φοβούμεθα.

Μᾶς ἤλθεν αἴφνης ἡ ἰδέα καὶ ἡ ὑπόψια μήπως συγκαταλεχθῶμεν μεταξὺ τῶν φανατικῶν Βαγνεριστῶν, τῶν μονοθεϊστῶν τῆς τέχνης οὕτως εἰπεῖν, οἱ ὅποιοι ἔχουν ὡς ἀρχὴν καὶ δόγμα : — «Βάγνερ καὶ οὐδὲν πρὶν

αὐτοῦ» — καὶ οἱ ὅποιοι ἐδημιούργησαν τὸν ἀπολυταρχισμὸν ἐν τῇ τέχνῃ.

Ἐμάθομεν ἀπὸ τὸν μεγάλον Τάλν νὰ κρίνωμεν τὸ καλλιτεχνικὸν ἔργον, πρῶτον ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποίαν παρήχθη, δεῦτερον ἐν σχέσει πρὸς τὸ περιβάλλον τὸ ὅποιον τὸ ἀνέδειξε, καὶ τρίτον ἐν σχέσει πρὸς τὴν φυλὴν εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει. Ἐμάθομεν καὶ βαθειῶς αἰσθανόμεθα ὅτι ἡ τέχνη, ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὄλων τῶν φυλῶν, εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς εἶνε σεβαστὴ καὶ πάντοτε παρουσιάζει τὸ ὠραῖον τῆς δι' ἐκείνον ὅστις εἰξεύρει καὶ εἶνε ἱκανὸς νὰ μεταρσιωθῇ εἰς τὰς διαφόρους ἐποχὰς, νὰ συγχωνευθῇ μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν διαφόρων φυλῶν, αἱ ὁποῖαι ἔδρασαν καὶ παρήγαγαν εἰς τὴν τέχνην.

Ἐπὶ τοιούτων ἀρχῶν ὀριζόμενοι δὲν παραδεχόμεθα τὸν ἀπολυταρχισμὸν τὸν ὅποιον θεωροῦμεν ἴδιον τῶν πτωχῶν καλλιτεχνικῶν φύσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν μονομερῆ ἀντίληψιν τῆς τέχνης.

Οὐδέποτε, ἐπὶ παραδείγματι. — καίτοι ἀσπαζόμεθα πλερέστατα τὰς νεωτέρας θεωρίας τοῦ Βάγνερ ἐπὶ τοῦ μελοδράματος, ὅπου νομίζομεν ὅτι αὐταὶ εἶνε βᾶσιμοι καὶ ὀρθαί — θὰ παύσωμεν τερπόμενοι καὶ συγκινούμενοι πρὸ τῶν ἔργων τοῦ παλαιοῦ μελοδραματολόγου, πρὸ τοῦ Κουρέως τῆς Σεβύλλης, πρὸ τῆς διαγωγῆς καὶ τοῦ σπινθηροβόλου τῶν μελωδιῶν του, πρὸ τοῦ αὐθορμήτου τῶν φράσεων του, πρὸ τῆς θαυμασίας ἐνότητός του. Θὰ μᾶς συγκινή πάντοτε ἡ μελαγχολικὴ μουσικὴ τῆς Τραβιάτας, τὸ τραγικὸν πάθος τῆς μουσικῆς τοῦ Ριγολέττου. Πάντοτε θὰ μᾶς συναρπάξῃ ἡ αἰσθηματικὴ ἡ μελωδία τοῦ Δονιζέττη· τὰ θαυμάσια σύνολά του. τὰ ὅποια εἶνε τόσα μνημεῖα τῆς φωνητικῆς τέχνης, καὶ πάντοτε ἡ Casta diva τοῦ αἰθεροποιήτου Βελλίνη θὰ μᾶς γεννᾷ τὰς ἀρρήτους φρικιάσεις τῆς ἀγνότητος, τῆς μεγαλοπρεποῦς ἀπλότητος τῶν Παρθενῶνων.

Καὶ τώρα ἂς συνδέσωμεν τὸ διακοπὴν νῆμα.

Ἄλλα αὐτὰ τὰ ὅποια προεῖπομεν ἐπὶ τῆς μουσικῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ δράμα τὸ ὅποιον διερμηνεύει, σήμερον φαίνονται φυσικώτατα καὶ λογικώτατα καὶ διὰ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν. Εἰς ἐκείνην ὅμως τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αἰσθητικὴ εἶχεν ἐκφυλισθῆ, ἦσαν ἀπόρροια εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ κόσμου καὶ ἐχρειάζετο ἡ μεγαλοφυΐα ἐνὸς Βάγνερ διὰ νὰ τὰ ἐνόησῃ καὶ καθιερώσῃ.

Ὁ Βάγνερ, δίκαιον εἶνε νὰ λεχθῇ, δὲν ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ὅστις ἐπένοιησε τὸ νεώτερον σύστημα κατὰ τὸ ὅποιον ἡ μουσικὴ εἶνε ἡ πιστὴ δούλη τοῦ δράματος. Ἔσχε καὶ ὁ Προφήτης τοῦς προδρόμους του, καὶ ὁ ἀρχαιότερος ἐξ αὐτῶν καίτοι δὲν κατώρθωσε τελείως νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τῶν κοινῶς παραδεδομένων τῶν συγχρόνων του, ἠνόησεν ὅμως καθάρωτα ὅτι τὸ μελοδράμα εἰς τὴν ἐποχὴν του ἐβάδιζεν ἐπὶ ἐσφαλμένης πορείας αἰσθητικῆς, καὶ τὴν ἀρχὴν του αὐτὴν τὴν κατέδειξεν ἐφαρμόσας αὐτὴν εἰς τὰ ἔργα του, θέσας τὰς θεμελειώδους ἀρχὰς τοῦ συστήματος, τὸ ὅποιον ὑπερὸν ὁ Βάγνερ ἀνέπτυξε καὶ ἐτελειοποίησεν.

Ὁ παλαιὸς οὗτος καὶ ἐξοχος πρόδρομος τῆς νεωτέρας σχολῆς ὡς γνωστὸν ὁ ἀκμάσας κατὰ τὸ τελευταῖον ἡμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἶνε ὁ Γκλόου ὅστις ὑπῆρξε καὶ ὁ πατὴρ τῆς δραματικῆς ὀρχήστρας ὡς

θέλωμεν ἴδῃ.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Γκλουκ ἐπεξετάθη μέχρι τοῦ Χερουμπίνη καὶ Σποντίνη ἐξοχωτάτων μουσικῶν ὅτινες ἤκμασαν, ὡς γνωστὸν, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος.

Οἱ μεταγενέστεροι τοῦ Σποντίνη ἐξαιρέσει τοῦ μεγαλοφυοῦς Ροσσίνι θέλοντες νὰ μιμηθοῦν τὸ σύστημά του καὶ παρεξηγήσαντες τὸν εὐσιώδη χαρακτήρα του περιέπεσαν εἰς πλεῖστα σφάλματα αἰσθητικὰ, ὀρίσαντες τοὺς δογματικούς καὶ καθιερωμένους τύπους, περιορίσαντες καὶ παρεξηγήσαντες τὸν προσρισμὸν τῆς μουσικῆς. Ὁ δὲ Βάγνερ ἀκμάσας ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐθριάμβευεν ἡ σχολὴ τῶν μιμητῶν τοῦ Σποντίνη ὅταν ἤρχισεν νὰ δημιουργῆ τὸ μελοδράμα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς νέας αἰσθητικῆς ἀντιλήψεως του ὀλίγα εὗρε νὰ δανεισθῆ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι ὁ Μαῦερμπέρ καὶ ὁ Βερλιόζ ἐφάνησαν συνεχίσαντες καὶ εὐρύναντες τὰς ἀρχὰς τὰς ὁποίας ἔθεσεν ὁ Γκλουκ ἀλλὰ πάντοτε ἡ ἀφίξις των εἰς τὴν νεωτέραν τέχνην, ἔχει τὸν ἴδιον χαρακτήρα ὅπως ἡ χαρναυγὴ ἢ προαναγγέλλουσα τὴν ἀφίξιν τοῦ ἡλίου.

Καὶ ὁ ἥλιος ὑπῆρξεν ὁ Βάγνερ. Δι' αὐτοῦ ἡ νεωτέρα μουσικὴ τέχνη ἔλαβε τὸν ὀριστικὸν καὶ σταθερὸν χαρακτήρα τῆς καὶ ἀφῆθη ἐλευθέρᾳ νὰ δράσῃ εἰς τοὺς ἀπεριόριστους κόσμους, τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τοῦ ἰδεώδους.

Ἐκτὸς αὐτῆς τῆς νέας διευθύνσεως, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ Βάγνερ εἰς τὴν μουσικὴν ἐν σχέσει πρὸς τὸ δῶμα τὸ ὁποῖον διερχομένη, καὶ ἄλλο ἐπίσης σπουδαῖον ἔργον ἐδημιούργησε, τὴν τελείαν ἀγλαοὴ συγχώνευσιν τοῦ συμφωνικοῦ καὶ δραματικοῦ ὅρους. Καὶ ἔδω εἶνε ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Γκλουκ σχεδὸν ἕναν αἰῶνα πρὶν εἶχεν ἦδη θέσῃ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς αὐτοῦ τοῦ συστήματος κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ ὀρχηστρικὸν πρόγραμμα τοῦ μελοδράματος δὲν ἔπρεπε νὰ παρουσιάσῃ τύπον ὁμοιόμορφον, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἀντλήσῃ τὴν μορφήν του ἀπ' αὐτὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ δράματος. Τὸν Γκλουκ μὲ τὸν νέον του τρόπον τοῦ χειρισμοῦ τῆς ὀρχήστρας τὸν ἀντελήφθησαν καὶ ἐμιμήθησαν οἱ μουσικοὶ μέχρι τοῦ Σποντίνη, οἱ μεταγενέστεροι δὲ αὐτοῦ μὴ ἔχοντες ἐννοήσῃ τὴν νέαν τροπὴν τὴν ὁποίαν ἔλαβεν εἰς χεῖρας τοῦ Γκλουκ τὸ δῶμα ἐν σχέσει πρὸς τὴν μουσικὴν, δὲν ἠδυνήθησαν κατὰ συνέπειαν νὰ ἀντιληφθοῦν καὶ τὰς νέας βλιψεῖς αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν ὀρχήστραν, κατέφυγον δὲ εἰς τὸ *refugium peccatorum* τῶν κοιῶν τύπων καὶ σταθερῶν, δημιουργήσαντες πρόγραμμα ὀρχηστρικὸν πάντοτε ὁμοιόμορφον καὶ δὲν ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ αὐτοῦ.

Ἡ τελεία ἐγκατάλειψις τῶν καθιερωμένων τύπων ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ ἤρξατο μετέπειτα νὰ πραγματοποιηθῆ διὰ τοῦ Βερλιόζ *Simfonia fantastica* (1830) ἰδίως δὲ διὰ τῆς τετραλογίας τοῦ Βάγνερ (1876).

Ἡ ὀρχήστρα τοῦ Βάγνερ, ἰδίως εἰς τὴν τετραλογίαν, ἀκολουθεῖ μὲ αἰσθητικὴν ἀκρίβειαν προσεγγίζουσα τὸ τέλειον τὴν μουσικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐπὶ σκηνῆς δράματος, ἐνισχύουσα αὐτὸ καὶ ἀναπληροῦσα ἐνίοτε αὐτὸ, καθιστῶσα οὕτω τὰ ὄργανα κύρια *dramatis personae*.

Ὡστε ἡ ὀρχήστρα τοῦ Βάγνερ συμμετέχει μὲ πολὺ κύρος τῆς ἐπὶ σκηνῆς φωνικῆς συμφωνίας εἰς τὴν διερχομένην τοῦ δράματος καὶ ἡ ἀποστολὴ

τῆς εἶνε πρωτίστης σπουδαιότητος καὶ ὄχι δευτερευούσης ὡς ὑπῆρξεν εἰς χεῖρας τῶν παλαιῶν καὶ ἰδίως τῶν μιμητῶν τοῦ Σποντίνη μέχρι τοῦ Βερλιόζ, διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖον αὐτὴ ἐχρησίμωσεν ὡς πολυσύνθετον συνοδείας ὄργανον διὰ τὸ ἐπὶ σκηνῆς ἐκτυλισσόμενον διὰ τῶν φωνῶν δῶμα, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ κύριον μέλημα τοῦ μουσικοῦ.

Θεωροῦμεν σχεδὸν περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι, ἀφ' οὗ τὸ δῶμα ἐπὶ σκηνῆς ἀφῆθη ἐλεύθερον νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν του καὶ ἀφ' οὗ ἡ διερχομένη αὐτὸ μουσικὴ ἐγένετο πιστὴ θεραπειὰς του, ἦτο φυσικὸν ὅτι καὶ ἡ ὀρχήστρα, ἕκαστον ὄργανον τῆς ὁποίας καὶ ἐκάστη οἰκογένεια ἐξ ὁμοειδῶν ὀργάνων συγκειμένη, ἀντιπροσωπεύει, προσωπικότητα ξεχωριστὴν, χαρακτήρα ἴδιον, ἀναλόγως δὲ τῶν συγχωνεύσεων διαφόρων ὀργάνων διαφόρων οἰκογενειῶν παράγονται διάφοροι ἐντυπώσεις διαφόρου χαρακτήρος, μέχρι τοῦ ἀτελευτήτου, εἶνε φυσικὸν, ὅτι καὶ ἡ ὀρχήστρα ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ τὸ δῶμα ἐλεύθερον, τοῦ ὁποίου μέχρι τοῦ ἀτελευτήτου ἐπίσης εἶνε αἱ ἀποχρώσεις καὶ διακλαδώσεις, ἀναλόγως τοῦ θέματος τὸ ὁποῖον πραγματεύεται.

Ὅτι ἡ ὀρχήστρα ἀναπληροῖ ἐνίοτε τὸ ἐπὶ σκηνῆς δῶμα εἶνε ὁμοίως εὐεξήγητον ὅταν συλλογισθῆ κανεὶς, ὅτι ὑπάρχουν αἰσθήματα, ὑπάρχουν ψυχικαὶ μεταρσιώσεις, τὰς ὁποίας οὐδεμία γλῶσσα εὐκρινῶς αἰσθητὴ καὶ περιβεβλημένη ἐπὶ πλέον διὰ τῆς τέχνης τῆς ἀναπαριστώσεως τὴν φύσιν διὰ τῶν γραμμῶν τῶν μᾶλλον ἀπτῶν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, ὡς ἡ ποίησις καὶ ἡ ζωγραφικὴ, δύναται νὰ ἀποδώσῃ, καὶ μόνον ἡ μουσικὴ, ἐλευθέρᾳ παντὸς συνδυασμοῦ, μὲ τὴν ποίησιν, δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ τοῦτο διὰ τῆς κατ' ἐξοχὴν ἰδιότητός τῆς τοῦ μουσικοῦ καὶ τοῦ πλάνου.

Ὅταν ἡ μέχρις ἐξιδανικεύσεως αὐτῆς τῆς ποιήσεως ψυχὴ τῆς Ἑλισάβετ θρηνεῖ τὸν ἠθικὸν θάνατον τοῦ Ταγγούζερ, ἐπανελθόντος ἀπὸ τὴν Ρώμην χωρὶς νὰ λάβῃ τὴν συγχώρησιν τοῦ Πάπα διὰ τὸ ἀμάρτημα εἰς τὸ ὁποῖον περιέπεσε τραγουδοῦσας ἐνώπιόν τῆς καὶ ἐνώπιον τῶν αὐλικῶν καὶ τῶν κληρικῶν τὸν ὕμνον εἰς τὴν Ἀποροδίτην, εἰς τὸ περιβάλλον αὐτὸ τοῦ ὁποίου θρησκεία ἦτο ὁ ἰδανισμὸς καὶ ὁ ρομαντισμὸς μέχρι φανατισμοῦ, καὶ ὅπου ὁ θεῖος Βολφράνος ἐψάλλε συνήθως τὸν ἄγνον καὶ ἰδανικὸν ἔρωτα, ὅταν λέγομεν ἡ Ἑλισάβετ ἡ ἀγαπῶσα διὰ τῆς ἀντιλήψεως τῶν ἀγγέλων τὸν Ταγγούζερ θρηνεῖ τὴν ἀπώλειάν του διὰ παντὸς αἰσθάνεται δὲ ὅτι οὐδὲν πλέον σχεδὸν τὴν συνέχει ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι ἡ ἀποστολὴ τῆς εἰς αὐτὴν ἔληξεν, ὡς ἀφαιρηθεῖσα δὲ ἀπὸ ἕνα ὄραμα θεῖον ἐκ τῶν ἄνω κινεῖται σχεδὸν ὁρμεμφύτως διὰ νὰ ἀνέλθῃ τὴν ὁδὸν τοῦ ὄρους ποῦ φέρει εἰς τὴν μονὴν τῶν πελλεργρίνων, γλυκίστα καὶ ἡρεμος ὡς μία θεότης, ὁ δὲ Βολφράνος διὰ τοῦ μελιχμιωτέρου καὶ γλυκυτέρου τρόπου, ἴσως διὰ νὰ μὴ ταραξῆ τὴν θεῖαν ἐκστασίαν τῆς, εἰς ὁποίας τὴν ὑψηλὴν μεγαλοπρέπειαν ἀντιλαμβάνεται τῇ προτείνει νὰ τὴν συνοδεύσῃ, «Ἑλισάβετ θὰ ἐτολμοῦσα νὰ σε συνοδεύσω», — τὰ χεῖλη τῆς τότε μένον ἄφωνα καὶ ψυχρὰ ὡς ἐκεῖνα τῶν ἐκ μαρμάρου θεοτήτων.

Καὶ τί θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ψυχὴ τῆς ἀνῆκεν ὁλόκληρος εἰς ἄλλην σφαῖραν πέραν πολὺ τῶν ὀρίων τῆς γῆς; Μήπως ὁ ἠθικὸς κόσμος τῶν ἀγγέλων ἐξωτερικεύεται μὲ γλῶσ-

σαν ἀνθρωπίνην ;

Νεύει διὰ κινήσεως μεγαλοπρεπῶς καὶ μυστικῶς εἰς τὸν Βολφράνον νὰ σιωπήσῃ καὶ ἐξακολουθεῖ βραδέως νὰ ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἕως ὅτου χάνεται ὑψηλὰ εἰς μίαν ἐλικοειδῆ στροφὴν αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ μία μελωδία ἀνυψοῦται ἀπὸ τὴν ὀρχήστραν, ἤρεμος καὶ μεγαλοπρεπής, ἣ ὅποια ἔχει κάτι τι τὸ ἀορίστως νοσταλγικὸν καὶ κάτι τὸ ὁποῖον ὀδεῖ τὴν ἰδέαν τοῦ ὁλοῦν ἀπομακρυνομένου καὶ προχωροῦντος πέραν τῶν ὁρίων τῆς πραγματικότητος, ἐλευθέρως καὶ ἡρέμα.

Ἴσως αὐτὴ ἡ ἔκφρασις νοσταλγίας διερμηνεύει τὴν τελευταίαν ἀνθρωπίνην ἐκδήλωσιν τῆς Ἐλισάβετ πρὸς τὴν φύσιν ἐδῶ κάτω, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐλάχιστον νῆμα ἠθικὸν ἀκόμη τὴν συνδέει. Ἴσως αὐτὴ ἡ ἔκφρασις τοῦ ὁλοῦν ἀπομακρυνομένου καὶ προχωροῦντος διερμηνεύει τὴν ψυχὴν τῆς Ἐλισάβετ ἣ ὅποια μὲ ἀγγελικὴν γλυκύτητα ἀνίπτατο ὑψηλὰ πρὸς τὸν Θεόν.

Ἀνεφέραμεν αὐτὸ τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸν «Ταγγεῖζερ» διὰ νὰ ἀποδείξω ἐν τῷ προτεθέν ὅτι πολλάκις εἰς τὸ Βαγνερικὸν μελόδραμα, τὸ ἐπὶ σκηνῆς δράμα σιωπᾶ καὶ ὀμιλεῖ ἀντ' αὐτοῦ ἡ ὀρχήστρα, καίτοι εἰς τὸν Ταχόϋζερ τοιαῦτα παραδείγματα δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εὕρη κανεὶς πολλὰ ἐπειδὴ ἀνήκει αὐτὸ τὸ ἔργον εἰς τὴν πρώτην δημιουργικὴν περίοδον τοῦ Βάγνερ κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτος ἐκυμαίνετο ἀκόμη μεταξὺ τοῦ παρελθόντος κόσμου καὶ τοῦ νεωτέρου.

Ἐν τῇ τετραλογία τοῦ «Νιμπελουγκεν» ἐκεῖ δύναται τις νὰ εὕρη συνεπτυγμένα εἰς καταπληκτικὴν ἐνότητα ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ ἀπκρίζοντα τὴν νέαν θρησκείαν τοῦ Βάγνερ.

Χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τοῦ Βάγνερ εἰς τὴν ὀρχήστραν του εἰς τὸ μεγαθήριον αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ ἄθροισμα ἀπὸ ὅ,τι τελειότερον ἐδημιούργησαν οἱ προγενέστεροί του καὶ ἐπὶ πλέον παροισάζει τοὺς τολμηροτέρους συνδυασμοὺς ὀργάνων, τὰς περιεργότερας διαιρέσεις αὐτῶν, εἶνε ἡ τοῦ χρωματισμοῦ ἰδιότης ἰδίως εἰς τὴν περιγραφικὴν τῆς φύσεως μουσικὴν. Τῆς λέξεως αὐτῆς χρωματισμὸς τῆς ὁποίας ἔκαμαν κατάχρησιν οἱ κριτικοὶ χωρὶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ εἰξεύρουν (ἄς μὴ φανῆ παράδοξον) τὴν ἀληθῆ σημασίαν αὐτοῦ καὶ πῶς δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν μουσικὴν, θὰ τολμήσωμεν νὰ δώσωμεν μίαν ἰδέαν εἰς τοὺς ἀναγνώστας, θεωροῦντες τοῦτο ἀναγκαῖον, καίτοι ἀμφιβάλλομεν ὅτι θέλομεν τοὺς πείσῃ ὅλους εἰς ὅ,τι θὰ ἐκθέσωμεν περὶ αὐτοῦ.

Ὁ χρωματισμὸς ἐκ πρώτης ἀντιλήψεως φαίνεται καθαρὰ ὅτι εἶνε κυρίως στοιχεῖον τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, ἀλλ' ἐπειδὴ ὅλαι αἱ τέχναι εἶνε συνδεδεμένα μεταξὺ των, καὶ ἔχουν πλεῖστα ὅσα σημεῖα συναφείας ὡς νὰ ἦσαν μέλη μιᾶς οἰκογενείας, καὶ ἐπειδὴ πλεῖστα ὅσα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα γίνονται μᾶλλον αἰσθητὰ εἰς ἡμᾶς εἰς μίαν τέχνην τῆς ὁποίας εἶνε κύρια χαρακτηριστικὰ, εἶνε κεκαλυμμένα κάπως καὶ σκοτεινὰ εἰς μίαν ἄλλην, διὰ τοῦτο ὡς σημεῖον ἐκκινήσεως λαμβάνομεν τὸν χρωματισμὸν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ζωγραφικὴν ὅπου γίνεται αἰσθητότερος εἰς τὴν μουσικὴν, θὰ σχετίσωμεν δὲ αὐτὸν ὡς πρὸς τὸν χρωματισμὸν τῆς

μουσικῆς.

Τὸ τοιοῦτον δὲν πρέπει νὰ πτοήσῃ οὐδένα, ὅταν παραδεχθῇ κανεὶς τὴν ἀρχὴν τὴν ὁποίαν σήμερον ἀντιλαμβάνονται καὶ οἱ ἀπλούστεροι, ὅτι οὐδὲν εὐρίσκεται ἀπομεινωμένον ἐν τῇ φύσει, ὄχι μόνον εἰς τὰς τέχνας, ἀλλ' εἰς πᾶσαν τὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς πάντα κλάδον. Ὅλα εἶνε συνδεδεμένα ὡς μία ἄλυσος ἀδιαλύτως καὶ ἔχουν σχέσιν μεταξύ των, καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶνε τὸ ὅτι ἡ πρόοδος μιᾶς οἰασθήποτε ὕλης εἰς οἶον δῆποτε κόσμον ἰδεῶν, ἐπιφέρει ἀναγκαστικῶς καὶ τὴν πρόοδον εἰς τὰς ἄλλας καὶ εἰς ἐκείνας ὡς πρὸς τὰς ὁποίας φαίνεται ὅτι αὐτὴ ἔχει τὴν ἰδίαν σχέσιν τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἡμεῖς ὡς πρὸς τοὺς ἀντίποδας μας.

Τὸ χρῶμα εἶνε πλέον κοινῶς παραδεδομένον δὲν εὐρίσκεται ἐν τῇ φύσει, ἀλλὰ εἶνε τι τὸ ὁποῖον μαγειρεύεται εἰς τὸν ἐγκεφάλον μας. Εἰς τὴν φύσιν ὑπάρχει εἰς παλμὸς συνεχῆς καὶ ἀνίσου ταχύτητος. Αὐτὸ δὲ τὸ ἄνισον τῶν παλμῶν τοὺς ὁποίους ἐκφέρει ἡ ὕλη γεννᾷ εἰς ἡμᾶς τὴν διάφορον αἴσθησιν τῶν διαφόρων χρωμάτων.

Ἄς φαντασθῶμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς ἐξοχικὴν τοποθεσίαν ἐν καιρῷ ἀνοιξέως.

Ἡ αἴσθησις μας ἀποτυπῶ εἰς τὴν φύσιν διάφορον ἔκφρασιν χρωματιστικὴν. Καὶ ἐν πρώτοις, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κυρίως μᾶς πλήττει καὶ ἐλκύει τὴν προσοχὴν μας, εἶνε τὸ πράσινον χρῶμα τῶν χόρτων καὶ φύλλων, τὸ ὁποῖον ἀφθονώτερον ὑπάρχει. Τί δὲ εἶνε τὸ πράσινον χρῶμα ; Τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ὕλης εἰς τὸ ὁποῖον ἀποτυπῶ ὁ ἐγκεφάλός μας τὸ πράσινον αὐτὸ χρῶμα παράγει εἰς ὠρισμένον χρόνον ὠρισμένον ἀριθμὸν παλμῶν, οἱ ὁποῖοι ὑποπίπτοντες εἰς τὰς αἰσθήσεις μας καὶ μεταθιβαζόμενοι εἰς εἰδικὸν τι κῦτταρον τοῦ ἐγκεφάλου μας, θέτουσι τοῦτο εἰς κίνησιν παράγουσαν εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον τὸν ἴδιον ἀριθμὸν παλμῶν. Γεννᾶται δὲ εἰς ἡμᾶς ἡ αἴσθησις τοῦ πρασίνου χρώματος.

Παρομοίως καὶ κατ' ἀναλογία καὶ διὰ τὰ ἄλλα χρώματα.

Παρατηρεῖται δὲ ὅτι ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς ὕλης τὸ ὁποῖον εἰς ὠρισμένον χρόνον παράγει μεγαλύτερον ἀριθμὸν παλμῶν παρ' ὅ,τι ἐν ἄλλο μέρος εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον, γεννᾷ εἰς ἡμᾶς τὴν αἴσθησιν ἐνὸς ζωηροτέρου χρώματος. Ἐφ' ὅσον δὲ οἱ παλμοὶ τῆς ὕλης καθίστανται ἀραιότεροι εἰς ὠρισμένον χρόνον ἐπὶ τοσοῦτον κατεργόμεθα εἰς τὰ σκοτεινότερα χρώματα.

Εἰς τὴν μουσικὴν, εἶνε φυσικὸν ὅτι ὁ χρωματισμὸς ἀποδίδεται διὰ τῶν ἤχων. Ὁ ἤχος ἐκδηλοῦται διὰ παλμῶν ἐπίσης ἀνίσου ταχύτητος ὡς εἰς τὸ χρῶμα. Ὅ,τι δὲ εἵπομεν περὶ χρώματος, τοῦτ' αὐτὸ ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τοὺς ἤχους.

Οἱ ζωηρότεροι ἤχοι καὶ ὀξύτεροι εἶνε ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους γεννᾷ ταχύτερος παλμὸς ἐν σχέσει πρὸς ἄλλον τοῦ εἰδικοῦ κῦτταρου τοῦ ἐγκεφάλου μας τοῦ προωρισμένου νὰ ἦνε τὸ ὄργανον τῆς αἰσθήσεως τοῦ ἤχου ἐν ἡμῖν καὶ τὸ ὁποῖον θέτει εἰς κίνησιν ἢ ἐντύπωσιν τῶν παλμῶν τῆς ἐξωτερικῆς ὕλης, παλμῶν οἱ ὁποῖοι εἶνε ἴσοι τὸν ἀριθμὸν πάντοτε μὲ τοὺς ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ παραγομένους.

Τώρα ἄς φαντασθῶμεν πρὸς στιγμὴν τὴν ἐξοχικὴν ἐκείνην τοποθεσίαν

ἐν καιρῷ ἀνοίξεως περὶ τῆς ὁποίας ὠμιλήσαμεν.

Ἡ ἀνοίξις ἀντιπροσωπεύει τὴν μεγαλειτέραν ἔντασιν τῆς ζωῆς ἐν τῇ φύσει, ἔντασις ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται καὶ γίνεται αἰσθητὴ εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν ταχυτάτων παλμῶν τοὺς ὁποίους δύναται νὰ παράγῃ ἡ ὕλη. Δι' αὐτὸ μᾶς παρουσιάζει τὰ ζωηρότερα χρώματα καὶ τοὺς ζωηρότερους συνδυασμοὺς αὐτῶν.

Ὁ μουσικὸς τώρα ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἀναπαραστήσῃ διὰ τῆς τέχνης του τὴν ἐντύπωσιν αὐτῶν τῶν ζωηρῶν χρωμάτων τῆς φύσεως, εὕρισκε ἤχους τῶν ὁποίων οἱ παλμοὶ πρέπει νὰ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς παλμοὺς τοὺς ὁποίους παράγει ἡ ὕλη, τὸ χρῶμα τῆς ὁποίας οὗτος πρόκειται νὰ ἀναπαραστήσῃ.

Οἱ παλμοὶ τῆς ὕλης οἱ ὁποῖοι μεταβιβασθέντες εἰς τὸν ἐγκέφαλον παράγουν τὴν αἰσθησὶν τοῦ χρώματος, μεταβιβάζονται κατόπιν ἴσοι τὸν ἀριθμὸν μὲ ἴσην ταχύτητα καὶ εἰς τὸ μουσικὸν κύτταρον τοῦ ἐγκεφάλου, τὸ ὁποῖον παράγει τὸν ἤχον ἀναγκαστικῶς ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ὠρισμένον χρόνον.

Θὰ ἦτο ἄρα σχολαστικὸν ἂν παρεδεχόμεθα ὅτι ὁ μουσικὸς ὁ συνθέτων ἔπρεπε νὰ εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτὰ ποῦ προείπομεν καὶ μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας νὰ εὕρισκεν τὸν ἀντιστοιχοῦντα ἤχον ὡς πρὸς τὸ χρῶμα τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἀναπαραστήσῃ.

Τὸ τοιοῦτον ἐπέρχεται διὰ μυστικῆς λειτουργίας, ἡ ὁποία τελεῖται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς φύσεως, τῆς ὁποίας ἴσως ἔδεν ἔχει ἰδέαν ὁ μουσουργός.

Κατὰ προσέγγισιν δὲ γίνεται ἡ ἀναπαράστασις τῶν χρωμάτων τῆς φύσεως ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ καὶ τοῦτο διὰ μίαν ἀτέλειαν τῆς μουσικῆς τοῦ αἰσθησεως, διὰ τὴν ὁποίαν οὗτος δὲν δύναται ἀκριβῶς καὶ ἀκεραίως νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς φύσεως τὴν μουσικὴν ἔκφρασιν, ἡ ὁποία ὅμως, πιστεύομεν ἡμεῖς (καὶ δὲν ἐπιβάλλομεν εἰς ὅλους νὰ τὸ πιστεύουν) ὅτι ὑπάρχει ἀκριβῶς ἀντιστοιχοῦσα καὶ ἀναγκαστικῶς εἰς ἕκαστον τῶν στοιχείων αὐτῆς.

Ἄλλὰ περὶ τούτου προχωροῦντες θὰ ὠμιλήσωμεν.

Κυρίως μέχρι τοῦδε ἡ περιγραφικὴ τῆς φύσεως μὲ τὰ χρώματά τῆς μουσικῆς ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ὀρχήστρας (*) καὶ τοῦτο διὰ τὸν πλοῦτον

(*) Ἄλλὰ μήπως ἡ ἀνθρωπίνη φωνὴ ἐν χορῷ ἰδίως δὲν προσφέρεται διὰ τὸ περιγραφικὸν τῆς μουσικῆς εἶδος; Ἐκεῖ μάλιστα ὅπου ὁ μουσουργός θέλει ὄχι πλέον νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴν χρωματικὴν ἔκφρασιν τῆς φύσεως, ἀλλὰ νὰ διερμηνεύσῃ τοὺς μυστηριώδεις κρότους τῆς, τοὺς βιβρῶντας καὶ μουρμουρισμοὺς τῆς δὲν προσφέρεται ἡ ἀνθρωπίνη φωνὴ ἴσως περισσότερον ἐνίοτε τῶν ὀργάνων; Ὅποῖος συνδυασμὸς ὀργάνων θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ καλλίτερον καὶ ἐπιτυχέστερον τὴν βοήθην τοῦ ἀνέμου εἰς τὴν καταγιγᾶτα τοῦ Ριγολέττου παρ' ὅτι τὴν ἀποδίδει ὁ χορὸς τῶν φωνῶν τὸν ὁποῖον τολμηρότατα ἐξέλεξεν ὁ Βέρδης εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν; Καὶ πόσα effects τῶν φωνῶν εἰς τὴν τοιοῦτον εἶδος μουσικὴν εἶνε ἀγνωστα ἀκόμη καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ ὁποῖα ἴσως τὰ ὄργανα δὲν δύναται νὰ ἀποδώσουν; Ὀνειρευόμεθα λοιπὸν εἰς χρόνον ἀρίστον εἰς τὸ μέλλον τὴν πρόσληψιν ἐνίοτε τοῦ χοροῦ τῶν φωνῶν εἰς τὴν περιγραφικὴν τῆς ὀρχήστρας συμφωνίαν, ψάλλοντος ὄχι δι' ἐννοιῶν ἐν ποιήσει, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀπλῶν φωνηέντων.

τῶν ὀργάνων τῆς διαφόρου ποιότητος, διὰ τὴν μεγάλην ἔκτασιν ἤχων τὴν ὁποίαν παρουσιάζει καὶ διὰ τὴν εὐχέρειαν μὲ τὴν ὁποίαν τὰ πλείστα ὄργανά τῆς ἐκτελοῦν τὰ δυσκολώτατα διαστήματα.

Ὅποτε ἡ ὀρχήστρα διὰ τὸν περιγράφοντα μουσικὸν εἶνε τὸ ἡλιακὸν φάσμα τὸ φέρει τὰ διάφορα χρώματα διὰ τὸν ζωγράφον. Καὶ δὲν εἶνε παράδοξον ἂν εἴπωμεν ὅτι ὠρισμένοι οἰκογένειαι χρωμάτων ἀντιστοιχοῦσι πρὸς ὠρισμένας οἰκογενείας ὀργάνων. Εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἐγγύρων π. χ. τὸ *contra basso* εἶνε τὸ μέλαν χρῶμα τῆς ὀρχήστρας, ἡ βάρβιτος μία ἰλαρωτέρα ἀπόχρωσις τοῦ μέλανος καὶ οὕτω καθεξῆς. Οἱ παλαιοὶ ἠσθάνθησαν τὴν σχέσιν αὐτὴν τῶν ἤχων ὡς πρὸς τὰ χρώματα καὶ ἐνόησαν τοὺς βαθυτέρους ἤχους (σκοτεινὰ φωνὰ) καὶ τοὺς ὀξύτερους, (δαυγίαις φωνὰ).

Ἐξ ὧν λοιπὸν εἴπομεν καταδεικνύεται ἡ σχέσις, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ χρωμάτων καὶ ἤχων. Ἐκαστον χρῶμα ἀντιστοιχεῖ πρὸς ὠρισμένον ἤχον, ἡ αἰσθησις δὲ τῆς ἀρμονίας διαφόρων χρωμάτων, δύναται νὰ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν αἰσθησὶν τῆς ἀρμονίας διαφόρων ἤχων.

Ἡ μουσικὴ ὅμως δὲν περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἐκφράσῃ μόνον τὸν χρωματισμὸν τῆς ὕλης ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον τῆς ἰδέας ἡ τοῦ αἰσθημένου.

Ὑπάρχουν ἰδέαι πένθιμοι, αἰσθητά ζοφερά τὰ ὁποῖα δύναται νὰ γενικεύσῃ ἡ ὄψις πένθιμων καὶ ζοφερῶν πραγμάτων καὶ τὰ ὁποῖα ἐκφράζονται εἰς τὴν μουσικὴν διὰ τῶν βαθυτέρων ἤχων, οἱ ὁποῖοι ὡς εἴπομεν ἀντ' στοιχοῦσι πρὸς τὸ μέλαν χρῶμα, ὅπως ὑπάρχουν ἐπίσης ἰδέαι φωτοβόλοι καὶ ζωηροὶ, τὰς ὁποίας ἐπίσης δύναται νὰ γεννήσῃ ἡ ὄψις φωτοβόλων καὶ ζωηρῶν πραγμάτων, αἱ ὁποῖαι ἐκδηλοῦνται εἰς τὴν μουσικὴν διὰ τῶν ὀξύτερων ἤχων οἱ ὁποῖοι ἀντιπροσωπεύουν τὰ ζωηρότερα χρώματα.

Καὶ εἰς τὴν ποίησιν καὶ φιλολογίαν ὁ χρωματισμὸς εἶνε στοιχεῖον ἀπαραίτητον. Ὁ ἀπαγγελλόμενος λόγος εἶνε ἡ μουσικὴ ἔκφρασις τῆς ἰδέας, αἱ λέξεις δὲ αἱ ὁποῖαι διερμηνεύουσιν ἰδέας νεφελώδεις καὶ πένθιμους πρέπει νὰ ἐνέχουν τι τὸ σκοτεινὸν καὶ ἐκνευρωμένον, τὸ ὁποῖον ἀποδίδει ἰδίως ἡ συσώρευσις πολλῶν συμφῶνων καὶ ἰδίως ἡ ὀλίγη χρῆσις τῶν φωνηέντων, τούναντίον δὲ αἱ λέξεις αἱ διερμηνεύουσαι ἰδέας ζωηρὰς καὶ φωτεινὰς, πρέπει νὰ εἶνε εὐχχοὶ καὶ νευρώδεις, πλούσιαι εἰς φωνηέντα (*).

(*) Πρὸς ἐπισφράγισιν τῶν θεωριῶν μας αὐτῶν ἐπὶ τῆς γλώσσης ἀναφέρομεν καὶ τοῦτο ἄξιον παρατηρήσεως, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει πού καὶ ὁ Paolo Veronese, ὅτι εἰς τὰ δυτικὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη ὡς ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀντικρίζουν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον οὐρανὸν νεφελώδη καὶ φύσιν σκυθρωπὴν, ἡ γλῶσσα φέρει εἰς τὴν μουσικὴν τῆς ἔκφρασις ἀκριβῶς τὸν ἴδιον χαρακτῆρα τῆς φύσεως ἐκείνης.

Γίνεται δὲ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν δύο αὐτῶν ἐθνῶν κατάχρησις συμφῶνων καὶ χρῆσις ἐν μέτρῳ φωνηέντων. Ἐνῶ ἐπ' ὅσον προχωρεῖ κανεὶς πρὸς τὰ μεσημβρινὰ ἔθνη καὶ ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ ὅπου ὁ οὐρανὸς διαυγὴς καὶ *etoujours bleu* ὡς λέγει ἡ Mignon διὰ τῆς ψυχῆς τοῦ Γκαίτε, καὶ ἡ φύσις γόνιμος καὶ ζωηρὰ ἐνεῖρου εἰς τὴν φαντασίαν ἐκείνου τὰς ζωηρότερας εἰκόνας καὶ ἰδέας, ἡ γλῶσσα εὐχχοὶ καὶ νευρώδης, πλούσια εἰς φωνηέντα, φέρει εἰς τὴν μουσικὴν τῆς ἔκφρασιν τὸν χαρακτῆρα τῆς φύσεως καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐκείνου.

Ὁ κατέχων τὴν ἰταλικὴν ἄς ἀναγνώσῃ τὸν Δάντην ἢ τὰ ἔργα τοῦ Δαννούτσου, ἵνα πεισθῇ ὅτι ὁ καλλιτέχνης τοῦ λόγου πρέπει νὰ ἔχῃ ἀνεπτυγμένην τὴν μουσικὴν αἴσθησιν.

(Ἔπεται τὸ τέλος)

Πειραιεὺς—Αὐγούστος

Γεώργιος Λαυρελῆς.

ΠΑΡΙΣΙΝΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

ΥΠΟ ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

ΑΙ ΔΥΟ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Εἰς τὴν ἑκτασιν αὐτὴν τοῦ 1,080,000 τετραγωνικῶν μέτρων, ἢ ὅποια μεταξὺ τῆς πλατείας τῆς Ὀμονοίας καὶ τοῦ Τροκαδερό περισφίγγει τὴν αἰφνιδίαν καὶ ἐφήμερον γένεσιν τῶν παραδόξων καὶ ἐμβαθωτικῶν μικροπόλεων μετὰ τὴν ἀγωνιώδη συμπύκνωσιν ὄλων τῶν στοιχείων καὶ τῶν ἐκφράσεων τῆς ζωῆς, τῶν μικροπόλεων αὐτῶν αἱ ὅποια ὑψάνουν καὶ ἐκτείνουσιν τὰ κτίριά των καὶ τὰ μνημεῖα των καὶ τὰς στοὰς των καὶ τοὺς κήπους των, ὑπὸ τὴν φιλοξενίαν ἐνὸς κοσμοπολιτικοῦ οὐρανοῦ, κάτω ἀπὸ τὸν ὅποιον ὅλη ἡ πολύτροπος ζωὴ τῶν δύο ἡμισφαιρίων ἠθέλησε νὰ δώσῃ ἓνα σύνθημα συναντήσεως καὶ μίαν χειραψίαν ἀπέραντον καὶ νευρικὴν, ὑπάρχει ἓνα θέαμα τὸ ὅποιον δὲν περιγράφει κανένας ὁδηγὸς καὶ τοῦ ὁποίου ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πικικιλία δὲν θὰ εἰμπορούσε νὰ προσηλωθῇ εἰς κανενὸς εἰδους πίνακα. Εἶνε ἡ ἐκθεσις ἡ κινήτη καὶ ρεουσα διὰ μέσου τῶν παλατίων τῆς τέχνης, τῆς βιομηχανίας, τῆς κεραμικῆς, τῶν χρυστάλλων καὶ τῆς χρυσοχοΐας καὶ διὰ μέσου τῆς κοσμοπόλεως τῆς Ὀδοῦ τῶν Ἐθ.ῶν καὶ διὰ μέσου τοῦ ἐξωτικῶν κόσμου τοῦ Τροκαδερό, καὶ διὰ μέσου τῶν παλατίων ποῦ περικλείουσι ὅλην τὴν ὄργανοθήκην τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πένθους καὶ διὰ μέσου τῶν συγκινητικῶν μουσείων ὅπου ἓνας αἰὼν ἀπλώνει τὰ νεκρὰ τεράστια μέλη του. Ἡ ἐκθεσις αὐτὴ ἡ κινήτη καὶ ρεουσα καὶ ἀνανεομένη διὰ μέσου τῆς πανηγύρεως τῆς χορδισμένης ἀπὸ μίαν γιγαντιαίαν χεῖρα, ὡς ἐν ἀπέραντον ὀργανέττον, ψάλλον εἰς ὄλους τοὺς ρυθμούς τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως τὸ μέγα κοσμοπολιτικὸν ἄσμα, εἶνε τὸ ρεῦμα τὸ συμμιγῆς καὶ ἀπρόσωπον, τὸ βραδὺ μελανὸν ρεῦμα τὸ ὅποιον ἀπὸ μίαν ἐκβολὴν ἄγνωστον κυλίσται ὡς ποταμὸς καὶ περιβρέχει μετὰ τὸν ἴδιον ἀνήσυχον κυματισμὸν τῶν παλατίων καὶ τῶν ὀθωμανικῶν τέμενος καὶ τῶν ἑλληνικῶν ναῶν καὶ τῶν γοθθικῶν μητρόπολιν καὶ τὴν ἀσιατικὴν παγίδα, τὸ ρεῦμα τὸ μέγα εἰς τὸ κύμα τοῦ ὁποίου οἱ ὀφθαλμοὶ λάμπουν ὡς σπινθηρισμοὶ νερῶν εἰς φιλήματα ἀκτίων.

Εἶνε τὸ ρεῦμα τὸ ὅποιον γίνεταί κάθε στιγμὴν αἰώνιον καὶ ἀνεξάντλητον ἀπὸ τοὺς σιδηροδρόμους καὶ ἀπὸ τὰ ἠλεκτρικὰ τραῖνα καὶ ἀπὸ

τὰ βραδουκίνητα λεωφορεῖα καὶ ἀπὸ τὰ αυτοκίνητα καὶ τὰς ἀμάξας, ὡς ἀπὸ ἀπείρου ἀρτηρίας αἱ ὅποια ἀνοίγουν ὅλα μαζὺ εἰς τεραστίαν ἀφαιμαξίν ἐμπρὸς εἰς τὰς σαραπέντες εἰσόδους τῆς Ἐκθέσεως.

Καὶ εἶνε μία δευτέρα ἐκθεσις, μεγαλειότερα καὶ συνθετοτέρα ἴσως, πλεον δύσκολος νὰ συλληφθῇ καὶ πλεον δύσκολος νὰ βολισθῇ εἰς τὰ βᾶθη τῆς, ἡ ἐκθεσις αὐτὴ ἡ ὅποια περὶ βωθὴ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἄλλην ἐκθεσιν καὶ ἡ ὅποια ὀμιλεῖ μετὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν χειρονομίαν καὶ ἀποκαλύπτεται μετὰ τὸ βλέμμα καὶ τὴν φωνὴν καὶ κρύπτει ρυθμούς σκοτεινοὺς καὶ δυσκόλους εἰς τὸ πολυσύνθετον σῶμα τῆς, ἀπὸ τὸ ὅποιον ὑψοῦνται καὶ ἀπλώνονται ἀχειροποίητοι ὡς πύργοι καὶ ὡς παλάτια καὶ ὡς κήποι καὶ ὡς μνημεῖα καὶ ὡς χοροὶ, καὶ ὡς θαύματα αἱ ἐνατενίσεις καὶ οἱ θαυμασμοὶ καὶ αἱ μελαγχολίαι καὶ οἱ ρεμβασμοὶ καὶ αἱ νοσταλγίαι καὶ ἡ σκέψις—ὄλος ὁ κόσμος ὁ ὄρατος, ὁ θεμελιωμένος εἰς τὰ βᾶθη τῆς πολυμέρου ψυχῆς τῶν λαῶν, τὴν ὅποιαν δὲν κατάρθωσαν καὶ δὲν ἴτο δυνατόν ἴσως νὰ ποικροσταλλώσουν εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν συσσωρευσιν τῶν στοιχείων τῆς ζωῆς, οἱ διοργανωταὶ τῆς ἐκθέσεως.

Διότι ἡ σκέψις τῶν λαῶν ἀμυδρότατα φωσφορίζει εἰς τὴν ἐκθεσιν αὐτὴν τῶν φαινομένων καὶ τῶν ἐπιφανειῶν καὶ αἱ ψυχαὶ αἱ ὅποια περνοῦν ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ εἰδῶλα τῆς ἐξωτερικῆς τῶν ζωῆς ματαίως ζητοῦν ἓνα καθρέπτην φυλάσσοντα μετὰ στοργὴν τὸ ἰδικόν τους εἰδῶλον. Ἐκεῖ εἰς τὸν μικρὸν βυζαντινὸν ναόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θαμποφέγγουν συμπαθητικὰ τὰ ἑλληνικὰ χρώματα τὸ κενὸν αὐτὸ παρεστάθη ἐμπρὸς μου πλεον ἀχανές καὶ πλεον μελαγχολικόν. Καὶ μοῦ ἤλθαν εἰς τὸν νοῦν οἱ λόγοι ἐνὸς γάλλου συγγραφέως, λόγοι τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὴν ἀνήσυχον ἀναζήτησιν μιᾶς πτερωτῆς συλφίδος ἐπάνω εἰς τὰς μετόπας τῶν παλατίων τῆς ἐκθέσεως, τῆς συλφίδος ἡ ὅποια εἶνε ἡ ψυχὴ τῶν λαῶν :

Ὡ ξένοι, ἤλθανε νὰ ἰδῆτε πῶς ἐτελειοποιήσαμεν τὰ μέσα τῆς καλλιέργειας, τῆς τροφῆς, τοῦ πολέμου, τῆς συγκοινωνίας, τοῦ ἐνδύματος καὶ τῆς κατοικίας· ἀλλ' ἐὰν δὲν εἴχατε μάθει προηγουμένως ἀπὸ τὰ βιβλία μας καὶ τὰ δράματά μας πῶς ἐβελτιώσαμεν τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ ἐκαθαρίσαμεν τὰς μεθόδους τῆς γαλλικῆς σκέψεως, ματαίως θὰ ἐζητούσατε νὰ τὸ μάθετε εἰς τὴν Ἐκθεσιν. Δὲν θὰ εὗρητε ἐδῶ παρὰ μόνον τὸν διάκοσμον τῆς σκέψεως αὐτῆς, διότι δὲν ἔκαμαν τίποτε διὰ νὰ σᾶς τὴν παρουσιάσουν. Θὰ τὴν αἰσθανθῆτε ἴσως περισσότερον εἰς μίαν περιπλάνησιν ἀνὰ τὰς παλαιὰς συνοικίας τῶν Παρισίων ὅπου κάθε λίθος διηγείται τὴν ἱστορίαν εἰς τὸ βῆμα τοῦ διαβάτου, εὐγλωττότερον ἀπὸ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ αὐτὰ ἀξιοπερίεργα, τὰ ὅποια ὑψώθησαν μετὰ τὴν εὐφυίαν διὰ νὰ διαλυθῶν μαζὶ μετὰ τὸ φθινόπωρον. Καὶ σεις ἀκόμη μόνον ἐπιφανείας μᾶς φέρετε, ὦ ξένοι. Ἀφίστατε ἐκεῖ κάτω μακρὰν, εἰς τὰς Νορβηγικὰς ἢ τὰς Ἰσπανικὰς σας χώρας, τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς σας καὶ τὸ μυστικὸν τῶν ὀνείρων σας. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ζωγραφικὴ σας δὲν μᾶς ἀποκαλύπτει παρὰ θεάματα ἐξωτερικὰ. Καὶ ἡ ψυχρότης ἡ ὅποια ἀποπνέεται ἀπ' ὄλους αὐτοὺς τοὺς κήπους καὶ τὰ παλάτια, προέρχεται διότι ἐδῶ μέσα δὲν κρύπτεται παρὰ ἓνα ἄθροισμα ἐπιφανειῶν καὶ τε-

χρυσμάτων τῆς διεθνούς ζωῆς, ἓνα συνέδριον χρησιμότητων καὶ πολυτελειῶν, τὰς ὁποίας τίποτε βαθὺ καὶ μύχιον ὄν εἰμποροῦσε νὰ συνοδεύσῃ. Τὸ πλῆθος εὐχαριστημένον ἀπὸ τὰ θεάματα, τὰ ἀπλωμένα ἐμπρὸς του, σπανίως φέρει πρὸς τὰ ἄνω τοὺς ὀφθαλμούς· ἀλλ' οἱ ποιηταὶ —καὶ ἐννῶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοὺς συνειθίζοντας νὰ βλέπουν πέραν τῶν ἐπιφανειῶν— ἀτενίζουσιν μὲ μελαγχολίαν ὑπεράνω τῶν περιπτέρων αὐτῶν τῶν ἐθνῶν, εἰς τοὺς ἑλαφροὺς θόλους καὶ τὰ χρυσὰ βέλη καὶ τὰ διάγλυφον ξύλα, τὰς ψυχὰς τῶν λαῶν μὴ τολμώσας νὰ κατέλθουν μέχρι τῆς γῆς, αἰωρουμένης μὲ ἓνα μυστικὸν ρίγος πρὸς τὴν πάτριον χώραν, κατὰ τὴν πνοὴν τὴν κυμαίνουσαν τὰς σημαίας, αἱ ὁποῖαι τὰς ἐνσαρκιώνουν, καὶ ἀτενίζουσιν τὰ χρυσὰ δάκρυα τῶν ψυχῶν ἀντανάκλωντα τὰς λάμπεις τῶν κενῶν θύλων κατὰ τὰς νύκτας τῶν φωτοχυσίων μέχρι τοῦ ρεύματος τοῦ νυκτερινοῦ Σηκουάνα, τὴν στιγμὴν ποῦ ἢ μακρὰ σειρὰ τῶν κτιρίων φαίνεται ὡς στόλος ἀραγμένος εἰς τὸ σκότος.

Ὁρισμένως ἡ διεθνὴς σκέψις—εἶχε δικαίον ὁ Καμίλλ Μωκλαίρ—ὄν ἦτο δυνατόν νὰ ποτυπωθῇ εἰς ἐπιχειρήσιν προωρισμένην διὰ μίαν ἐξαμηνίαν, ὅσον τεραστία καὶ ἀνυπολόγιστος ἐργασία καὶ ἂν κατηναλώθη πρὸς τοῦτο, ὅσον πνεῦμα καὶ ἂν ἐσκορπίσθη, ὅση καλαισθησιὰ καὶ ἂν ἐχρησιμοποιήθη. Τὸ ἔργον αὐτὸ εἶνε κατ' ἐξοχὴν τὸ ἔργον τῶν βιβλίων καὶ ἐπειδὴ μόνον τὰ βιβλία ὄν εἰμποροῦν νὰ ἐκτεθῶν (εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῶν ὑπόστασιν) οἱ διωργαζοῦνται τῆς ἐκθέσεως, ὄν ἐσκέφθησαν οὔτε κἄν νὰ τἀνακαλέσων εἰς τὴν μνήμην καὶ τὰ ὑπαινιχθῶν. Ἴσως ἐν τούτοις θὰ ὑπῆρχον μερικοὶ τρόποι διὰ νὰ ἐπιπνεύσῃ μία ριπή ψυχῆς ἐπὶ τῆς ψυχρᾶς αὐτῆς συνθέσεως, τῆς ὁποίας ὁ κυριαρχῶν τόνος, εἶνε ὁ τόνος τῆς Βιομηχανίας. Καὶ ἤθελεν ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἐσωτερικῆς Πολιτείας» (*) διὰ τὴν ἐγκαινίαν τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπίνου αὐτοῦ συνεδρίου ἓνα εἶδος λαϊκῆς λειτουργίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι αἱ λατρεῖται τοῦ κόσμου θἀνεμιγνύοντο εἰς μίαν δοξολογίαν πρὸς τὸ Πνεῦμα, ἐκ τοῦ ὁποίου ὅλα ἀπορρέουν καὶ πρὸς τὸ ὁποῖον ὅλα ἐπανέρχονται καὶ ἤθελε τὴν δοξολογίαν αὐτὴν ψαλλομένην ἀπὸ ὅλους τοὺς μεγάλους ποιητὰς καὶ ὅλους τοὺς μεγάλους ἱερεῖς τῆς σκέψεως, ἓνα Τολστόην, ἓνα Ἴψεν, ἓνα Ἀντουάντζίον, ἓνα Σβύνμπουρν. Οὕτω μόνον, διὰ τοιαύτης θρησκευτικῆς πράξεως, ἢ Ἐκθέσεως θὰ προσελάμβανε τὴν ἀληθινὴν αὐτῆς ἠθικὴν σημασίαν. Καὶ ἤθελεν ἀκόμη οἱ ποιηταὶ αὐτοὶ καὶ οἱ ἄνδρες τῆς ἀνωτέρας ἐπιστήμης νὰ προσκληθῶν ἐπισήμως καὶ εἰς κάθε μετόπην κτιρίου νἀναγραφῇ μία τῶν σκέψιν, πλεῖστον δὲ τῶν στοῶν, ὅπου αἱ χρησιμότητες καὶ αἱ πολυτέλειαι ἐκτίθενται, ἤθελεν ἀκόμη ἓνα ναὸν ἀξιερωμένον εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν σκέψιν καὶ τὴν προσευχὴν πρὸς τὴν Ἰδέαν. Καὶ μελαγχολεῖ σκεπτόμενος ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐρχόμενος ἀπὸ τὰς χώρας τὰς ὑπερωκεανείους καὶ τὰς χώρας τοῦ Βορρᾶ, ὅμι διὰ νὰ ἐκπλαγῇ ἢ διὰ νὰ θυμᾶσῃ τὴν ὑπεροχὴν τῶν ξένων μηχανῶν ἐπὶ τῶν ἰδικῶν του, ἀλλὰ διὰ νὰ συλλάβῃ τὴν γαλλικὴν ψυχὴν ἐπισήμως συγκεντρωμένην, θὰ εἰπῇ ἴσως: «Ποῦς εἶνε λοιπὸν αὐτός ὁ λαὸς εἰς τὸν ὁποῖον ὄν συνήντησα

(*) Camille Mauclair: Eleusis, ou la cité interieure.

οὔτε τὴν θρησκείαν, οὔτε τὴν τέχνην τὴν πνευματικὴν καὶ ὅστις ἔχει τὴν ἀξίωσιν ὅτι συνοψίζει τὸν ἑαυτόν του εἰς μίαν περιοχὴν, χωρὶς νὰ διδῇ οὔτε ὑπαινιγμὸν κἄν ὅτι παρήγαγε ποιητὰς καὶ φιλοσόφους; Εἰς τὸ ἄθροισμα ὑπὸ τὸ ἀπέραντον τοῦ κρυστάλλου καὶ τοῦ σιδήρου, ὄν εὑρέθη ἓνας νὰ ὑψώσῃ τὸν ναὸν τῆς Σκέψεως; Οὔτε μιὰ λάμπει λοιπὸν εἰς τὴν ἐσπρτὴν αὐτὴν τῆς ὕλης; Οὔτε ἓνα βιβλίον εἰς τὸν δοξασιμὸν αὐτὸν τῆς ἐργασίας;»...

★

Μὲ τὰς σκέψεις αὐτὰς, αἱ ὁποῖαι ἦσαν καὶ αἱ ἰδικαί μου σκέψεις, τὸ ρεῦμα τὸ ἀπέραντον τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἀποτελεσθὲν ἀπὸ τὴν συμβολὴν ὅλων τῶν φυλῶν καὶ κυλῶν τὰ νοθρὰ κύματά του ὑπὸ τὴν ἐφήμερον πολυτέλειαν τῶν γύψων καὶ τῶν χρυσομάτων καὶ τῶν κρυστάλλων, μοῦ ἐφαίνετο ὡς μία δευτέρα, πλεον πνευματικὴ, ἐκθέσις, ἡ ὁποία ἤρχετο νὰ συμπληρώσῃ τὴν πρώτην καὶ ἡ ὁποία ἤρχετο νὰ ἀναμιχθῇ μὲ τὰ ἄψυγα καὶ νὰ τὰ γαλθανίσῃ μὲ τὴν ψυχὴν τῆς, τὴν ψυχὴν ποῦ ἔφερεν ἀπὸ τὰ πέρατα τῶν ἡπείρων. Καὶ κάθε ὀφθαλμὸς, εἰς τὸν ἀπέραντον φωσφορισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου κύματος, μοῦ ἐφαίνετο ὡς ἓνας μυστικὸς προβολεὺς, γύνων ἓνα ἐσωτερικὸν φῶς ἐπὶ τῶν ἀψύχων, ἓνα φῶς θερμαῖνον καὶ ζωογονοῦν. Διότι ὀρισμένως εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀνθρωπίνου αὐτοῦ κύματος, μὲ τὴν μονότονον καὶ ὁμοίμορφον ἐπιφάνειαν, ὁ πυθμὴν θὰ ἦτο ἐστρωμένος ἀπὸ τὴν χρυσὴν ἄμμον ὅπου κοιμᾶται ἡ μαργαρίνη ψυχῆ, τὴν ὁποίαν οἱ μεγάλοι δῦται τῶν ἀνθρωπίνων ὠκεανῶν, ἀναβιδάζουν εἰς τὸ φίλημα τοῦ ἡλίου, ὡς παρθερικὸν μαργαρίτην θρεμμένον εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν σιωπὴν τῶν εἰρηνικῶν πυθμῶν. Καὶ οἱ αὐτὸ τὸ φῶς τὸ ἀβίβαιον καὶ ἀνήσυχον τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν βαθυτάτων καὶ ἀβελίστων ὀφθαλμῶν, τὸ πλανώμενον εἰς τὴν ἐφήμερον πόλιν τῆς ἐκθέσεως, ἐπάνω εἰς τὰ τέρατα τῶν μηχανῶν καὶ ἐπάνω εἰς τὴν γλιδὴν τῆς πολυτελείας, μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο τὸ μόνον φῶς, τὸ ὁποῖον ἐζωογονεῖ καὶ ἐγονιμοποιεῖ ὅλον αὐτὸν τὸν ἀπέραντον κόσμον τῶν ἀψύχων, τὸν συγκεντρωμένον ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς. Καὶ ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς ἐκθέσεις, τὴν μίαν ἣτις ὑψάνεται ὡς ἓνα ὑπερμέγεθες διάχυρον ἄθυρμα καὶ τὴν ἄλλην ἡ ὁποία κυλίστα εἰς τοὺς πόδας τῆς ὡς ἓνα ρεῦμα βωδὸν, μὲ τὴν γόνιμον μεγαλοπρέπειαν τῶν μεγάλων ποταμῶν, ἢ δευτέρα ὠμίλησε θερμότερα καὶ γλυκύτερα εἰς τὴν ψυχὴν μου.

Παρίσιος:—Αὐγουστος

Παῦλος Νιρδάνας

Ω Δ Η

ΔΙΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΕΝΟΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΩΣ*

ΥΠΟ ΓΑΒΡΙΗΛ Δ' ΑΝΝΟΥΝΤΣΙΟ

Βούλουμι παιδεσιν Ἑλλάνων
Πίνδαρος

Εἶπε στή καρδιά τοῦ ἀνθρώπου. «Ὅταν βράξεις, ὦ καρδιά, πλατεῖα καί γεμάτη ὁμοία μέ τὸ μεγάλο καταρράκτη, ὠφέλεια καί βλάβη τῶν ἀκτῶν, ἡ ἀρετή σου τότε ἀρχίζει». Εἶπε· «Στὴν ἀτελείωτη ἔρημο, μέ ξεφωνητὸ μέ γέλοιο, χορεύοντας καί τραγουδῶντας, ὁ πόθος μου ξεκινάει καί φωτίζει γύρω ἡ χαρὰ του. Ἐγεννήθη ἄνω ἑστὰ αἰῶνια βουνὰ ἡ γνώση μου ἡ ὕψηλῃ, εἰς τὰ βουνὰ τοῦ στέκου μόνα, παρθένα, στήν ἤρεμη μεσημβρία, ἑστὴ πέρηφρανθ θέρμη· πάνω στίς ἕψηλές κορυφές σιμὰ ἑστὸν ἤλιο ἐποτίσθη κι' ἐγένεμισε ἡ ἄγρια ἀρετή μου. Ἰπάνω ἑστὸς κατάξερους βράχους ἐγέννησε τὸ νεώτερο τῶν παιδιῶν της.»

Εἶπε· «Στὴν ἀτελείωτη ἔρημο, ἑστὴ χρυσόβολη ἄμμο, κάτω ἀπὸ τοὺς θυμούς τοῦ ἤλιου, σκληρός, ὀρηκτικός, σιωπηλός, ποθῶντας τὴ γνώση καθώς ὁ λέοντας τὴν τροφή, ἄθεος, ἀνονόματος, ἄφοβος, φοβερός, μέ τὴ θέληση τοῦ λέοντα, μέ τὴ πείνα τοῦ λέοντα, αἰμοχαρής, διψασμένος, ἀκούραστος, τῆς ἐρήμου κύριος καί τοῦ κόσμου, ἤμωνα, καί τῶν μυστικῶν δυνάμεων μου. Ἀνείπωτος, ἀνονόματος ὅ,τι ἦταν ὁ πόνος καί ἡ χαρὰ τῆς ψυχῆς μου, ὅ,τι ἦταν ἡ πείνα καί ἡ δίψα τῆς ψυχῆς μου»

Εἶπε· «Ἡ φαρμακευμένας πηγές, ἡ βαρύσμες φωτιές, τὰ διεφθαρμένα ὄνειρα καί τὰ σκουλήκια εἰς τὸ ψωμί τῆς ζωῆς εἶνε ἀναγκαῖα; Δὲν ἐζητιάνευσα ἐγὼ τὴ ζωὴ μου κομμάτια κομμάτια, ἀλλ' ἡ ἀπογοήτευσή μου ἡ ἴδια τὴ δύναμη καί τὰ φτερά μουδῶσε νὰ προαγναντεύσω τίς πηγές ἑστὰ ἔρημα ποτάμια. Καί νύχτα μέρα, νύχτα μέρα, ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνὸ, πέρα ἀπ' τὸ καλὸ, πέρα ἀπ' τὸ κακὸ, χωρὶς ἀνάπαυση, χωρὶς ὕπνο, ἐγύρευε ἐγύρευε τὴ πηγὴ τῆς χαρᾶς καί τὴν ἠύρε ἕψηλά. Μέσα ἑστὰ ἡχηρὰ νεὰ διψασμένη ἐβουτήχθη ἡ καρδιά μου ὅπου καίει τὸ μεγάλο μου θέρος.»

Ἡ καρδιά μου, ὅπου λάμπει τὸ θέρος, ἐβουτήχθη μέσα ἑστὰ κρύα νερά κι' ἐχάρηκε ἀπὸ ἄφρατη χαρὰ. Ἡ ζωὴ μου ὅλη ἦτανε μιὰ μεγάλη ἐλπίδα. Ποῦ εἶσθε, ὦ ἀδελφοί μου; Τρέξατε, τρέξατε στὴ χαρὰ τοῦ σᾶς προσμένει. Πάρα πολὺ ἀγάπησε τοὺς κάμπους ἡ ἀρετὴ σας. Δὲν εἶνε δίψα ἐκείνη τοῦ σβύνουν τὰ φλύαρα ποτάμια, ἐκείνη τοῦ γεμίζει τὸν κάδο ἑστὸ πηγᾶδι καί διστάζει ἑμπρός του. Ἀκούστε με, ὦ ἀδελφοί μου! Ἀφ'οῦ ἦπιξ ἑστὴν ἀληθινὴ πηγὴ, ἡ ζωὴ

* Ἡ ὠδὴ αὐτὴ τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ μυθιστοριογράφου καί ποιητοῦ ἐγράφη ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Νίτσε καί ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ ἐκδοσμένην ἐφημερίδα «Il Giorno».

μου ὅλη ἦτανε μιὰ μεγάλη ἐλπίδα, ἡ σκέψεις μου ὅλες μέσα ἀπὸ χίλια ἀνοίγματα καί δρόμους ἐταξείδευσαν ἑστὴ μέλλουσα γῆ.

ὦ! ἐλάτε, εἰς τὸν πόνον ἀδελφοί, γιὰ νὰ σᾶς δεῖξω τὴν ἀγνωστὴ πηγὴ μέσα ἑστὴν αὐγὴ τοῦ προβάλλει! Σεχειλίζει αὐτὴ μέ πολλὴ ὀρμὴ ἔτσι ποῦ τὸ ποτῆρι γεμίζει καί ἀδειάζει. Ὅ, σᾶς μάθω πῶς θὰ πῆτε. Ἐλάτε σὲ μένα. Ἀφῆστε τοὺς ὀλιμιμένους καί δειλοὺς ἑστὴν κατωφέρεια. Ἐλάτε νὰ φαιδρῶνω ἀδελφοί, τὴν καρδιά σας. Μεγάλο θὰ εἶνε τὸ θέρος ἑπάνω ἑστὰ βουνὰ μέ τίς κρυερές πηγές, μέ τίς αἰῶνιες σιωπές. Οἱ ἄστοι θὰ μᾶς φέρουν τὸ φαί μέ τίς κυρτές τους μύτες. Ὅ, ζήσουμε ὅπως οἱ δυνατοὶ ἄνεμοι. Μέσα βαθεῖα ἑστὰ μάτια θὰ ἔχομε τὴ μέλλουσα γῆ».

Εἶπε· «Τὸ ἔργον μου ἦτανε ἡ πάλη, ἡ εἰρήνη μου ἦτανε ἡ νίκη. Ἡ θέληση μου ἐκρεμάσθη ἑπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου ὡς ἕνας νόμος, ὡς μιὰ δόξα, ὡς μιὰ χρυσὴ χάλαζα. Σὲ κάθε ἔργον μου ἡ σκέψη μου ἦτανε ἡ μόνη μου λαμπάδα. Ἀπέφυγα νὰ πιῶ ἐκεῖ ποῦ πίνει τὸ κοπάδι τὸ κοινόν, ἀπέφυγα ν' ἀντικρῶσω τὸν οὐρανὸ σκοτεινιασμένο ἀπ' τὴ μεγάλη συννεφιά· γιὰ εἶξερα πῶς ἑπάνω στὴ βραχοκορυφὴ τὴν ἀέρινη ἦσουν σὺ, ὦ ἀγνή πηγὴ, ὦ ἀδελφὴ τοῦ ἀέρα, εἶξερα ποῖς ἦταν ὁ ἀνύφορος ποῦ θὰ μέφερνε νὰ ἀντικρῶσω, ὦ οὐρανὸ ἀγνὴ καί φλογερὴ, ἐλευθερία, χρυσὴ γαλήνη».

ὦ οὐρανὸ, ποῦ στέκει ἑπάνω ἑστὸ γυμνὸ κεφάλι μου, φαῖρῃ ἄβυσος, ἀνάβλυσμα φωτός, γιορτὴ τοῦ ἤλιου, ὦ οὐρανὸ ἀνέφελε, ἄβροντε, νὰ ἡ ἀθωότη μου, νὰ ποῦ ἀνασταίω πρὸς σένα καθαρός ἀπὸ κάθε μόλυσμα ἀπὸ κάθε ψώρα, νὰ ποῦ ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος ποῦ παραδέχεται κι' ἐκεῖνος ποῦ εὐλογεῖ· καί γιὰ τοῦτο ἐπάλασσα ἑστὴ γῆ, γιὰ τοῦτο εἶχα τόσους πολέμους τόσα ὄπλα τόσους θυμούς· γιὰ νὰ ἔχω ἐλεύθερα τὰ χέρια, ὦ ἐλευθερώτρια γαλήνη, χρυσὸ θαῦμα ἑστὸν κόσμῳ, γιὰ νὰ ἔχω ἐλεύθερα τὰ χέρια ἐλεύθερα γιὰ νὰ εὐλογήσω!..

Αὐτὰ εἶπε ὁ Ἀσκητικός. Αὐτοὺς τοὺς λόγους εἶπε, ἐκεῖνος ποῦ τρομερὰ ἔζησε γιὰ τὸν τρομερὸ του σκοπὸ. Ἔτσι εἶπε εἰς τὸ αἰχμάλωτο κοπάδι εἰς τὰ νεκρὰ πλήθη ἐκεῖνος ποῦ γιὰ χροίους πολλοὺς ἐπλαήθη μέσα στοὺς ἀπατερους λαθουρύθους, μέσα σ' ὄλους τοὺς κόφους, κύκλους τῆς ἀπάτης τοῦ κόσμου καί ἐναπῆσε τὴν πύλη τῆς ἀρχαίας ὤρειας ζωῆς. Εἶπε· «Μαθαίνω στὴ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου μιὰ νεὰ θέληση». Εἶπε· «Μαθαίνω εἰς τὸν ἄνθρωπο ὅχι τὴν ἀγάπη τοῦ πλησίον μὰ τοῦ πλέον ἀπομακρυσμένου, ἀπὸ τὴν κορυφὴ ποῦ διαλέγει μέ τὸν ἑαυτόν του. Ἄς εἶνε ὁ ἄνθρωπος, τὸ ἄστρον του, ἄς εἶνε ὁ νόμος του καί ὁ ἐκδικητὴς τοῦ νόμου του».

Καί τοῦ ἀνθρώπου ἡ μόλυσμένη πνοὴ τὸν ἔπιγε· τὸν ἔπιγε τοῦ ζωῶν ἡ βόχα τοῦ ἀσθενικοῦ καί δειλοῦ. Καί ἐπήγγαινε, ἐπήγγαινε, ἐπήγγαινε, σκυθρωπὸς καί ἐχθρικός, μέσα σὲν ἀέρα ποῦ κρατεῖ τὴν καταγιγίδα, τῆς ἀστραπῆς καί τῆς βροντῆς συναγωνιστής, μεθυσμένος ἀπὸ τὴν πάλην του, ἔκλαμπος γιὰ τὴν ἀρετὴν του, ὑπερήφανος γιὰ τίς ιδέας του, ἀνάμεσα ἑστὰ πένθημα

δνειρα τῶν μυρίων κουρασμένων ψυχῶν. Καὶ εἶπε· «Τὸ πνευμά σου καὶ ἡ ἀρετὴ σου ἄς φλογίζου καὶ τὴν ἀγωνίαν σου, καθὼς ἡ πυρκαϊὰ τῆς δύσης φλογίζει τὴν γῆν. Ἔτσι ν' ἀποθάνω θελω γιὰ ν' ἀγαπήσης ἐξ αἰτίας μου, ὦ ἀδελφε, πάντα περισσότερο τῆ γῆ· ἔτσι ἐγὼ θέλω νὰ γυρίσω φωτεινὸς ἐστὶ μεγάλη μητέρα τῆ γῆ».

Ὅμως, ὠϊμένα, ἡ Μοῖρα, ποῦ μὲ τόσο μεγάλο ἔρωτα ἀγάπησε, δὲν τοῦχε προωρίση ν' ἀποθάνῃ στὴν πάλη, ἔτοιμος κι' ὑπερήφανος στὸ δυσκολώτερο διάβα, ἐκεῖ ποῦ τὸ τόξο θὰ τέντωνε τὸ λαμπρὸ καὶ βαρὺ γιὰ νὰ ρίξῃ τὸ τελευταῖο του βέλος, τοῦ Ὀδυσσεύ τὸ μεγάλο τόξο, ποῦχει τὴ νευρὰ ποῦ σφυρίζει σὰν τὴ διαβατικὴ χελιδόνα, ἐκεῖνο ποῦ ἕνας τεντώνει 'μπρὸς στ' ἀναρίθμητα πλήθη! Ἡ μακρὴ Μοῖρα, ὠϊμένα, τὸν ἐξώτισε στὸ μισό του ἔργο! Κι' ἔμεινε μέσ' ἐστὶ σκιά χωρὶς ποτὲ ν' ἀλλάξῃ, ἄδειος, ἀκίνητος, χωρὶς μιλιὰ, ὡτὰν σθυσμένοι κρατῆρας.

Κι' ὕστερα, καθὼς τ' ἄμορφα νερὰ γεμίζουν τοὺς κρατῆρας καὶ τοὺς σκεπάζουν, ἔτσι ὅμοια τὸ χῶμα τὸν ἀφώμοισε ἐστὶν ἀτέλειωτη σκιά καὶ στὶς αἰώνιες σιωπὲς ὅπου κρύβονται οἱ σπόροι τῆς ἐπιστροφῆς καὶ τῆς νέας ζωῆς, ὅπου ὅλες ἡ μορφὲς τῆς ὑπαρξῆς ἀνοίγουν σὲ ἄφωτα μυστήρια κι' ὁ θάνατος εἶνε ζωὴ κι' ἡ ζωὴ εἶνε θάνατος. Ὡ πλατανοστεφανωμένη Ἀλήθεια, τραγοῦδα μου τῆ ζωῆ του καὶ τὸ θάνατό του μὲ τὴ δύναμη τῶν ἀρχαίων λυρῶν! Γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων τραγοῦδα τὸν γίγαντα βάρβαρον ποῦ τοὺς γαλήνιους θεοὺς τῆς Ἑλλάδος ξανάγειρε, 'μπρὸς στὶς περιφανεὲς πύλες τοῦ Μέλλοντος!

Ἐγὼ θὰ τὸν ψάλλω, ἐγὼ υἱὸς τῶν Ἑλλήνων μ' ἕνα ἕψηλό φτερωτὸ τραγοῦδι, γιὰτὶ εἶπα, ὅταν ἄκουσα τὴ φωνὴ αὐτοῦ μόνο, μόνος ἐγὼ, ἀπὸ τὴν ἐξορία τοῦ ἐστὶν ἐξορία μου εἶπα· «Ὅμοιός μου εἶν' αὐτός ὁ σκληρὸς αὐτὸς Βάρβαρος ποῦ ἔπαι ἕνα ποτήρι γεμάτο ἀπὸ τὸ φλογερὸ κρασί τῶν κίμων καὶ μεθυσμένος ἀπὸ κατὰκτητὴ καὶ ἀπὸ ἐλευθεριὰ στὶς ἀρμονικὲς θάλασσες ἐταξίδευσε λαχταρίζοντας τὸ μέρος ὅπου ὁ ἄνθρωπος πάνω στὸ θεῖο αἰθέρα δίπλα στὸ θεὸ περπατοῦσε καὶ ἦσαν Ἕλληνες καὶ οἱ θεοὶ τους, ἀδελφός μου εἶν' αὐτός. Χαριτήσαμε τίς κόκκινες τριῆρες στὰ νερὰ τῆς Σαλαμῖνος ποῦνε τροφὸς περιστερῶν· ἐφέραμε ἕνα ανεφάνι στοὺς τάφους τοῦ Μαραθῶνος.

Εἶπα· «Ὡ ζωὴ, δὲν ξέρεῖ αὐτὸς ποῦ ζῆ στὶς μουσικὲς ἀκτὲς ἕνας υἱὸς τῆς ἀνθηρᾶς φυλῆς. Γεννιέμαι ἐγὼ σὲ κάθε αὐγὴ ποῦ προβάλλει. Ἐγὼ ξέρω ξέρω πῶς πρέπει νὰ πιῇ κανεὶς, ὦ ζωὴ. Καὶ ποῖς σ' ἀγάπησε πάνω ἐστὶ γῆ μὲ τὴν μακρὰν; Ποῖς πληγὲς βαθύτερες ἔλαβε στὸν πόλεμό σου καὶ ποῖς ἐπλήγησε μὲ ζῆφι πλεῖο λεπτὰ καὶ λαμπρὰ; Καὶ ποῖς πάντα σ' ἐχάρηκε σὰν νᾶμαλλε ἀπὸ ἐσὲ νὰ χωρῖσθῃ. Ἄ! τὸς θύρσους του ἐτίναξε ὁ πόθος μου πρὸς ἐσένα, ὦ ζωὴ, ἀπὸ τίς χίλιες πύλες σὲ κάθε σου ὄψι. Καθὼς ἕνας Θίξος ἀπὸ κόκκινες Θουάδες σὲ πυκνὰ δάση ὅλους τοὺς θύρσους του!

Γεννιέμαι ἐγὼ σὲ κάθε αὐγὴ ποῦ προβάλλει. Κίθε μου ἀφύπνησι εἶνε ἄν μιὰ ξαφνικὴ γέννα μέσα στὸ φῶς· τὰ μάτια μου ἐκθαμβὰ θεωροῦν τὸ φῶς καὶ τὸν κόσμον. Δὲν ξέρεῖ ἐκεῖνος πῶς εἶνε ἀγνὰ τὰ μάτια μου, ὦ ζωὴ, ὅταν θεωροῦν τὸν ντροπαλὸ οὐρανό. Δὲν ξέρεῖ ἐκεῖνος πῶς ξεχειλίζει ἡ καρδιά μου, ὅμοια μὲ τὸν

μεγάλο καταρράκτην. Τί θὰ μοῦ μάθῃ ἐκεῖνος, ὦ ζωὴ; Ξέρω ἐγὼ πῶς χρεοῦσον ἐστὶν ἄθυσσο ἐπάνω καὶ πῶς γελοῦν ὅταν ὁ κίνδυνος εἶνε σιμὰ, καὶ πῶς ἐκτελοῦν κάτω ἀπ' τὴ βοή τῆς καταγίδος τὸ ἔργο. τὸ αὐστηρὸ, καὶ πῶς πολεμοῦν μὲ τὰ νύχια, μὲ τὸ ράμφος, καὶ πῶς φρονέουν, καὶ πῶς πλέκουνε στεφάνια κατόπιν τῆς μάχης».

Ἄλλ' ἀναγνώρισε τίς ἀδελφικὲς του σχέψεις καθὼς ὁ ταξειδιώτης λαχταρῶντας ἀναγνωρίζει τοὺς κήπους τῆς Ἰταλίας ἀπὸ μακρὰ ἀπ' τὴ μυρωδιὰ ποῦ φέρουν οἱ ἄνεμοι. Ὁ ἥλιος σου, ὁ ἥλιος σου, ὦ Ἰταλία, τὸ μέτωπό του ἐχρωμάτισε, τὴ δυνατὴ του ὠρίμασε φρόνηση, ἀλλάξε σὲ χρυσάφι τῶν βελῶν του τὸ σίδερο. Ὁ ξηνηγεμμένος Βάρβαρος κάτω ἀπ' τὸν ἀλκυωνεῖο οὐρανὸ σου ἔμαθε τὴ μουσικὴ ἀπὸ τὸ φερωτὸ χορὸ τῶν μυρωμένων σου δρυμῶνων. Ὡ Ἰταλία, εἶπαι τὸ κρασί ἀπ' τὰ κλήματά σου τὰ ἀμβρόσια· ἐρόφησε τὸ μέλι τῶν ἀγνῶν κυψελῶν σου, ἔδραψε τὰ ρόδα ἀπὸ τὰς ροδονιάς σου γεμάτα μελίσιμα καὶ πεταλοῦδες. Τὰ πόδια του ἔγιναν ἐλαφρότερα, ἐπάνω εἰς τὰ ἐσπαρμένα λιθαδίδια σου.

Ἡ διχμαντένια γαλήνη ποῦ πλαγιάζει ἐπάνω στὶς χιονοκορυφὲς τῶν Ἀλπεων, ἐγλύκανε τὴ μακρὰ του. Τοῦ ἐπρότειναν αἰνίγματα οἱ βράχοι ποῦ ἐστὶς Διγουριᾶς τὴ θάλασσα προβάλλουν ἄν Σφίγγες ἀνθοστεφανωμένες. Ὡσὰν ἕνας νέος Ἑρμῆς χωρὶς κηρύκειο, ἐστὶν πλάτη του ἔφερε ἐπάνω τὸν Διόνυσον, στὶς Θερμῆς πηγὲς τοῦ Καρακάλλα, εἰς τὴν Ἀγορὰν, εἰς τὸ Κολοσσαῖον. Καθὼς ὁ Ἡράκλειτος ἐστὸν ἐφέσιο καὶ, ἐμελέτησε τὴν ἐπιστήμη του φωτισμένος ἀπ' τὰ χρυσάφια τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐστὶ θάλασσα σκιά. Καὶ ὁ δροσερὸς χρονιάρης ἄνεμος ἐφούσκωσε τὸ π.ι.ι τοῦ ἐστὶ θερινὰ μεσημέρια, μετὰξυ τοῦ Σορρέντου καὶ Κούδας, ἐστὸν κόλπο ποῦ ὁ Βεζουβίουσ καπνίζει.

Ἐδῶ, τῆς Ἀντιγόνης πένθητη σκιά, ψυχὴ βαθεῖα ποῦ τοῦ ἦσαν πιστὸς φύλακας μέσα ἐστὶ μακρὴ νύχτα, ὦ ἀδελφὴ του, σ' αὐτὸ τὸ χῶμα φέρε τοῦ ἦρωα τὸ κορμί, στὸ σεληνόφωτο καὶ μεγάλο κόλπο καθὼς τὸ τόξο ποῦ τέντωσε. Θὰ τοῦ κτίσουμε ἕναν τάφο μεγάλο, ἕναν γίγαντα τάφο, ἐκεῖ ὅπου οἱ ἄχτες εἶνε πλεῖο ἄγριες κι' ἀπόκρημες, ἐκεῖ ποῦ πλεῖο βρυβογγᾷ τὴ κύμα μέσα ἐστὶς ἀπόκρηφες σπηλῆδες, ποῦ λὲν τὸ ἀπάντημα τὸ αἰώνιο 'μπρὸς εἰς τὸ ἐρώτημα τὸ αἰώνιο. Θὰ τοῦ φέρομε στεφάνια ἀπὸ ἀγροελθῆς καὶ μετ' ἐστὶς ἀναμμένες δάδες, προσφερομένους σὰν σὲ βωμό. Μιὰ ὠδὴ θὰ τοῦ ψάλλομε ὅλοι ἐστὶ πνοὴ μετρημένη τῆς θάλασσας.

Θὰ τοῦ ψάλλομε· «Ἐδῶ πέρα κοιμᾶται ἐστὶν ἱερὰ Ἰταλία ἐστὶν θάλασσα τῶν Σειρήνων, ἐστὶ θάλασσα τὴ δική μας, ἐδῶ δίπλα ἐστὶς Κούμας τὸ τόξο ὅπου ὁ γυῖος τῆς Ἀφροδίτης Αἰνείας ἦρθε φέροντας τοὺς Θεοὺς τῆς Τροίας καὶ τίς Μοῖρες τῆς Ρώμης, ἐδῶ κοιμᾶται, ἐστὶν ὄψι τῆς φωτιᾶς ποῦ πλάθει καὶ καταστρέφει, ποῦ ξεσπάει ἀπὸ τὰ σπλάγγνα τῆς Γῆς, μὲ φύλακες γύρω τίς ἀρχαῖες Μοῖρες τῆς Νύχτας θυγατέρες ποῦ μόνες κρίνουν τὴ γέννα καὶ τὸ θάνατο, ὦ γυῖε τῶν Ἑλλήνων, ἐδῶ κοιμᾶται, ἀπ' οὗ γλύκανε τὰς θυμούς του ὕστερα ἀπὸ τόσο πόλεμο ὁ Βάρβαρος γίγαντας ποῦ ξανάγειρε τοὺς γαλήνιους Θεοὺς τῆς Ἑλλάδος ἐμπρὸς ἐστὶς περὶφανεὲς πύλες τοῦ Μέλλοντος».

(Μετὰ φρασὶς ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ).

BYZANTINA ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΥΠΟ Κ. ΜΑΚΡΗ

ΟΙ ΑΘΑΝΑΤΟΙ

«Tel fut le duel épique de l'emir sarrasin et du prince Varègue aux rives du Danube lointain». G. SCHLUMBERGER

... Καί τήν ἡμέραν ἐκείνην ἡ ἀπελπισία τοὺς εἶχεν ἀποθηριώσει. Μὲ τὴν ὄρμην θηρίων, ἀτρόμητοι, καὶ αἰμοθύοι ἐπεφταν κατεπάνω στὴ μεταλλικὴ φορεσιὰ τῶν θωρακοφόρων Λωρικότων καὶ ἀψιφροῦντες τὸν θάνατον ἐδέχοντο μὲ ἀπάθεια καὶ ψυχρότητα τὰ ἀλύπητα κτυπήματα τῶν ἀσπίδωτῶν πελεκοφόρων Σκουταράτων. Ἀκατάπανστα ἐπρόβαλαν μέσα ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς πολιορκουμένης πόλεως καὶ βαρεῖς μὲ τὴν δύναμιν τῶν γιγαντιαίων των σωμάτων ὠρμύσαν εἰς τὰς φάλαγγας τῶν αὐτοκρατορικῶν. Τὰ πτώματα ἐσωριάζοντο στὴν ἀκατανόμαστη ἐκείνη συμπλοκὴ ἀνθρώπων καὶ σιδήρου, καὶ οἱ γογγυσμοὶ ἀνέβαινον ὑψηλά, καὶ ἐγάνοντο εἰς τὸν πνιγρὸν καὶ θερμὸν ἀέρα. Ὁ ὄλεθρος ἐξακολουθοῦσε, καὶ ἡ μάχη ἤρχισε νὰ ὁμοιάζῃ μὲ ἀποκτηνωτικὴν σφαγὴν. Ἡ ἡμέρα εἶχε πέρα προχωρήσει καὶ ὁ αὐτοκράτωρ βλέποντας τὴν κακογεφυραία νύχτο ν' ἀπογείνη τελειωτικὴ, καὶ διέταξε γενικὴν συνκέντρωσιν. Ὅλα τὰ τάγματα μὲ τοὺς στρατοπεδάρχας των ἀραδιάσθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τεῖχος ἀβίαστον μεταλλικὸν ἀπὸ τὰς ἀσπίδας των. Ἐστειλε ἄλλο ἓνα τάγμα μὲ τὸν Δομέστικον τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς Βάρδαν Σκληρὸν νὰ κάψῃ τὴν ὀπισθοχώρησιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἀπέλυσε τοὺς Ἀθανάτους, τὸ καύχημα καὶ κλέος ὄλου τοῦ στρατοῦ.

Τὸ τεράστιον αὐτοκρατορικὸν στρατόπεδον καθισμένον ἐπάνω εἰς ἐκτεταμένον ὕψωμα ἀντικρὺ εἰς τὴν πολιορκουμένην πόλιν, ὡσάν θεώρατῃ μур-μυγγοφωλιὰ περιτριγυρισμένον ἀπὸ παντοῦ μὲ ὑψηλὰ προχώματα ἀπὸ τὰ χῶματα τοῦ φοβεροῦ βαράθρου ποῦ ἀνοίγαν ὀλόγυρά του, καὶ τὸ μενάλλιον τεῖχος κτισμένον μὲ ἀσπίδες στὰ πηγμένα στὴ γῆ δόρατα καὶ λόγχες, μὲ τοὺς ἀγρυπνοὺς φρουροὺς καὶ φύλακας ποῦ τὸ ἐπετριγύριζαν, ἔπαυσε πιά νὰ τρομάζῃ τοὺς βαρβάρους. Ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας ἡ κατηραμένη πόλις μὲ τὰ ὑψηλὰ τῆς τεῖχῃ καὶ τοὺς πυκνοὺς τῆς πύργου ἤρχισε νὰ ἐμπνέῃ φόβον μυστικὸν εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς καὶ ἀνατρίχιαζε τὸ κορμὶ τοὺς μὲ φρίκη στὴν ἰδέαν πῶς ἤμποροῦσαν μὲ τὴν ἐπιμονὴν ἐκείνη τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς ν' ἀφήσουν τὰ κορμιά τους στὸν ἄγριο καὶ μακρυνὸ ἐκεῖνο τόπον, ἐνδιαιτήμα λαῶν ἀγρίων καὶ ἀπίστων, ποῦ τόσο φονικὸς ἦταν οἱ ἡμέρες του καὶ μυστηριώδεις οἱ νύκτες. Καὶ ἔτσι οἱ Ρωμαῖοι, κατεχόμενοι ἀπὸ τὰς ἀπαιτητικὰς αὐτὰς σκέψεις, ἀγρυπνοὶ, ἐπέερασαν ὅλην τὴν παρακαμένη βραδυὰ, ὀλόγυρα στίς φωτιὰς ποῦ εἶχαν ἀνάψει, περιμένοντες μὲ ἀδμονίαν νὰ φθάσῃ ἡ αὐγή. Ἀσέληνος ἡ νύχτα ἐργίχνε βαθυὰ τὰ σκότη τῆς, καὶ στίς ἀναλαμπές τῆς φωτιᾶς σὰν φάσμα ξεχώριζε ἡ πολιορκουμένη πόλις μὲ τίς πελώριες σκιὰς ποῦ ἐκινουῦντο στοὺς ὄρους τῆς. Καὶ ἐνόμιζα πῶς χιλιάδες μάτια τοὺς παραμόνευαν ἀπὸ τοὺς πύργους τῆς. Ἀδιόρατος καὶ σκοτεινός, μακρὸς ἐχάρασεν ὁ αὐτοκρατορι-

κὸς στόλος, καὶ ὁ κρότος ποῦ ἔκαμνε λικνιζόμενος στὸν ποταμὸ παρήγορος ἔφθανε σταυτιά τους. Τὰ ἀπειράριθμα μονόζυλα τῶν βαρβάρων, ἐκ τοῦ φόβου τοῦ ἑλληνικοῦ πυρός, στιβαγμένα στὴν ὄχθη ἀπάρτιζαν μὲ τεράστια ζωγραφιὰ, ἀπὸ τέρατα κωμικῶς μορφάζοντα μὲ στρεβλωμένας μορφὰς καὶ ὀρθάνοικτους τοὺς φάρυγγας, κολημένη στὴν ἔκτασιν τοῦ τεύχους. Καὶ γιὰ κορύφωμα ἄγριες ἀντηχοῦσαν οἱ φωνῆς ἀπὸ τὴν πόλιν πέραν καὶ σπαρακτικοὶ οἱ θρήνοι καὶ οἱ ὄδυμοὶ τῶν γυναικῶν, ποῦ ἔκλαιαν καὶ ἐνταφιάζαν τοὺς νεκροὺς των. Διεκόπτοντο τότε αἱ ὑπόκωφοι συνομιλίαι, καὶ μὲ φοβισμένα βλέμματα οἱ αὐτοκρατορικοὶ, μολοντοὶ ξένοι οἱ περισσότεροὶ ἀναμεταξύ τους καὶ ἄλλεσθενεῖς, συνασφίγγοντο, καὶ εἰς ἀδελφικὴν προσέγγισιν ἐπροσποθοῦσαν νὰ ἐννόσουν τὰς ψυχὰς των, καὶ νὰ διαλύουν τοὺς δυσειδαίμονας φόβους, ποῦ τοὺς ἐκυριεύαν.

Ὅλοι οἱ στρατιῶται, οἱ Θεματικοὶ τῶν Σχολῶν τῆς Δύσεως καὶ τῶν Σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, οἱ πελεκοφόροι Βαράγγιοι, οἱ ἐρυθροφόροι Βαρδάριωται, οἱ ἀνδριεμένοι Μάρδοι, οἱ Δεπουτάτοι, οἱ Μαγγανάριοι, οἱ Βιγλάτωρες καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἀσθενικοὶ καὶ εὐτελεῖς Κορτελινοὶ, ἰσχυροὶ καὶ ἀδύνατοι, ὑπερήφανοι καὶ ἡρωϊκοὶ, ἀναθρεμμένοι στοὺς κόλπους θρησκείας ἀγάπης καὶ οἴκτου ἐξιπάζοντο στὰς τελετὰς τῶν βαρβάρων καὶ τὸν πρωτοφανῆ τους φανατισμὸν, μυστικὸς φόβος τοὺς ἐπιανε, ποῦ τοὺς ἀπεθάρρυνε καὶ τοὺς ἔκαμνε ὅλα μαῦρα καὶ ἀπελπισμένα νὰ τὰ βλέπουν, μῶλο τὸν πῶθο τοῦ πολέμου καὶ τῆς νίκης.

Κι' ἐνῶ στὴν αὐτοκρατορικὴν σκηνήν, περιτριγυρίζοντας μὲ ἀγάπη καὶ προσοχὴ τὸν μεγαλεπήβολο καὶ μεγαλοῦδατῆ ἀρχηγὸ καὶ αὐτοκράτορά τους Ἰωάννη τὸν Τσιμισκίη, οἱ Δομέστικοι, οἱ Στρατοπεδάρχαι, οἱ Κόρητες, οἱ Καπετᾶνοι καὶ οἱ λοιποὶ βαθμοῦχοι ἄκουαν γνώμας καὶ εἶδαν γνώμας, πῶς νὰ φέρουν τέρμα εἰς μακροχρόνιον καὶ ὄλεθριαν πολιορκίαν ἄλλοι, χωρὶς εὐθύνας, νέοι ἀμέριμοι, ἄλλα διανοοῦντο καὶ ἀνελογίζοντο. Αὐτοὶ μόνον καλλιτέχνη τοῦ πολέμου καὶ ἐνθουσιασμένοι μὲ τὴν ἰδέαν του, ἄφηναν τὸν ἑαυτὸ τους ἔρμαιο στὴ φαντασίαν των, καὶ ἐζητοῦσαν τὰ μέσα καὶ τὸν τρόπον ν' ἀναδειχθοῦν καὶ κατ' ἐξοχὴν καὶ θαυμάσιο νὰ κατορθώσουν. Καὶ μὲ τοὺς λογισμοὺς αὐτοὺς καὶ τὰς σκέψεις Ἀνεμᾶς Κουρούπας ὁ Σαρακηνός, ὁ υἱὸς τοῦ περιβόητου πειρατοῦ τῆς Κρήτης, τέλειον πλέον Ἀρχοντόπουλο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀτρόμητος πολεμιστῆς ἀπὸ τὸ τάγμα τῶν λαμπρῶν καὶ χρυσοφορεμένων Ἀθανάτων, τῶν χαϊδευμένων στρατιωτῶν τοῦ Αὐτοκράτορος, ξαπλωμένος στὴ γυμνὴ γῆ μέσα στὴ σκηνὴν τοῦ ἀγρυπνοῦ καὶ σκεπτικὸς περνοῦσε τίς νύκτιες ὥρες. Ὁ τόπος καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀνατροφῆς του, ὁ ἀρχοντικὸς καὶ ὁ ὑψηλός, νέος καὶ ἀγγιχτικὸς δι' αὐτὸν πολιτισμὸς τοῦ Βυζαντίου, βαθυὰ ἐπέδρασαν στὴν ἄπλαστὴν ἀλλὰ πρόσφορὴν ψυχὴν καὶ φύσιν του, καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ κάθε φυλετισμὸ καὶ μίσος γιὰ τοὺς κινουόργιους τοὺς ὁμοσθενεῖς, στίς αὐτοκρατορικὰς λεγαῶνες εὐρήκε τὸ ἰδανικόν του γιὰ τὴ τέχνην τῆς πολεμικῆς καὶ ἐκεῖ ζητοῦσε τὴν πραγματοποίησίν του. Καὶ ἔτσι οἱ ἀντίπαλοι τῆς αὐτοκρατορίας ἐγενίαν ἀντίπαλοι του, καὶ οἱ ὑποβλέποντες τὴν ὑπαρξίν τῆς μισητοῦ καὶ θανάσιμου ἐχθροῦ του. Τὰ συγχαρητήρια τοῦ μάγου αὐτοκράτορος, διὰ τὸ γενναῖόν του κατορθῶμα τῆς τελευταίας μάχης, ποῦ μὲ

ένα του κτύπημα είχε αποκόψει όλον τὸ ἐπάνω μέρος, κρᾶνος, κεφαλὴν καὶ βραχίονας διὰ μιᾶς, τοῦ φοβεροῦ καὶ πελώριου ἀρχηγοῦ τῶν βαρβάρων, βαθυὰ συνεκίνησε τὴν ψυχὴν του καὶ ἐκολάκευσε τὸν ἐγωϊσμόν του. Καὶ στὴ χαρὰ του αὐτὴ τὴν ἀμέτρητη ἔδωσε τὴ ζωὴ καὶ τὸ πνεῦμα του ὀλόκληρο, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς δυνάμεως, τῆς τόλμης, καὶ τοῦ θάρρους ποῦ θὰ τὸν ἔκαμναν ἥρωα καὶ θὰ τὸν ἀνεδείκνυον νικητὴν. Τὸ πνεῦμα του τὸν ἐπέλεξε ν' ἀποφασίσῃ. Καὶ ἐνόμιζεν ἡ ἀγέρωχος καὶ ἱπποτικὴ ψυχὴ του, παρμένη καὶ ἀφωσιωμένη στὸν πόλεμο καὶ στὸν προσφιλὴ του αὐτοκράτορα τὸ εἶδωλο του, καὶ τὸ εἶδωλο ὄλων τῶν πολεμιστῶν τῶν ἀναριθμητῶν τῆς ἐποχῆς, πῶς συνελάμβανεν αὐτὴν τὴν δύναμιν καὶ εὕρισκε τὸ σχέδιον τῆς νίκης καὶ τοῦ θριάμβου διὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ἀπαισίου Ἐφιάλτου μετὰ τὸν θάνατον, κατὰ τρόπον ἐπιδεικτικόν, τοῦ ὑπερηφάνου καὶ θρασεῖος Ἐδίατοσλαύου, τοῦ ἀρχηγοῦ των...

Καὶ τώρα ἀφοῦ ὦραϊοι καὶ θεσπέσιοι οἱ Ἀθάνατοι παρήλασαν ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα καὶ ἀκατάσχετοι ἐχύθησαν εἰς τὰς τάξεις τῶν βαρβάρων, καὶ ἡ μάχη ἐπανελήφθη, Ἄνεμᾶς ὁ Σαρακηνὸς κολλημένος στὸ ὑπερήφανο πολεμικὸ του ἄλογο, σὰν νὰ ἔσμιγε σὲ ἓνα καὶ μόνο σῶμα, μετὰ φλογισμένον βλέμμα ἀναζητοῦσε τὸ θῦμα του. Σιδερένιος ὀλόκληρος ὁ μεγάλος Ἀρχηγός, διχωντας μόνον τὰ συσφραγμένα φρύδια καὶ τὰ κρεμασμένα μακρὰ μυστάκια του, ἐρίπτετο παντοῦ μετὰ ὀρμὴν γιὰ νὰ παρασύρῃ καὶ τοὺς συντρόφους του. Ἀπὸ τὴ σοβαρότητα καὶ τὴν ἐπιβλητικότητά του τὸν ξεχώρισε ἀμέσως, καὶ τὸ βλέμμα του τὸν περιέλαθε ὀλόκληρο. Ξαφνίσθηκε στὴ δύναμιν ἐκείνην καὶ γλήγωρα γιὰ μιὰ στιγμή τὸν εἶδε ἐμπροστὰ του νικητὴ καὶ τροπαιοῦχο, καὶ ἐφρίξε στὸν ἀναλογισμὸ τῆς τύχης ποῦ τοὺς ἐπερίμενε ὄλους. Καὶ ἀκράτητος μετὰ ἄγρια χαρὰ καὶ τόλμη ἀφάνταστη ὤρμησεν ἐπάνω του μετὰ σηκωμένη σπάθη, καὶ σὰν βλος περνῶντας ἀπὸ κοντάτου, μ' ὅλην τὴν δύναμιν τὴν κατάφερε ἀλύπητα στὸν τράχηλο του. Ὁ κρότος τοῦ ἰδίου του ὄπλου, ποῦ σὰν κεραυνὸς διέσχισε τὸν ἀέρα, τὸν ἐξέπληξε, καὶ γεμάτος ἀπὸ ὑπερηφάνειαν γιὰ τὴν πληγὴν ποῦ κατάφερε, ἔστρεψε πίσω τὸ κεφάλιν νὰ ἰδῇ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἄλλ' ἀλλοίμονον εἰς αὐτόν!! ἡ σπάθη καὶ ὁ θώρακας ἐμπόδισαν τὸ ὄπλον νὰ προχωρήσῃ, καὶ τὸ μόνον ποῦ κατόρθωσε ἦταν ποῦ γκρέμισε ἀπὸ τὸ ἄλογο του κάτω ζαλισμένον τὸν ἀντίπαλό του, ἀπὸ τὸν βλαίον καὶ ἀνέλπιστον δονισμόν. Εἶδε τὴν ἀποτυχίαν του καὶ χωρὶς νὰ σκεφθῇ, βλέποντας μόνον νεερῶς τὸ μεϊδιάμα μετὰ τὸ ὅποιον θὰ τὸν προσηγόρευεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ αἰσθανόμενος τὴν ἀγάπην καὶ τὸν θαυμασμόν, μετὰ τὸν ὅποιον θὰ τὸν ἠτένιζαν ὁ στρατὸς καὶ ὀλόκληρος ἡ αὐτοκρατορία, διακρίνοντας ἀκόμη καὶ πέραν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀρίζοντος εἰς ἀντόρθωσιν ν' ἀποτελειώσῃ τὸ πεσμένον κατὰ γῆς χωρὶς αἰσθησὶ ἀντίπαλό του, μετὰ ἀστραπιαία ταχύτητα γύρισε τὸ ἄλογόν του καὶ ξαναρχῆς ὤρμησε στὸ θῦμα του. Ἄλλ' οἱ Ρῶσοι εἶχαν περικυκλώσει τὸν ἀρχηγόν τους καὶ μόλις τὸν εἶδαν νὰ ξαναέρχεται μῆχαν ἐμπροστὰ του. Ἄλλ' ἡ σπάθη του ἡ φονικὴ πίπτουσα μετὰ δύναμιν καὶ γλήγορά ἀπερᾶνθρωπον, σκόρπιζε ἀνθρώπινα κομμάτια παντοῦ, καὶ μετὰ βία ἀνοίγει δρόμον πρὸς τὰ ἐμπρός. Τότες ἀπελπισμένοι πιά νὰ ἐγγίξουν τὸν Ἀθάνατον, βάλθησαν

στ' ἄλογόν του καὶ μετὰ τὰ τόξα καὶ τὰ βέλη τους τὸ κατέβαλαν. Πρὶν ὅμως ἀκόμη πέσει κατὰ γῆς ὁ καθ' ἑαυτὸν τὸν κατεκρεοῦργησαν, καὶ ἔτσι δὲν ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὸ πρόσωπόν του ἡ ἐκφρασις τῆς νίκης καὶ ἡ αἴγλη τοῦ ἥρωος, καὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου δὲν ἐπρόφρασε νὰ τὸ παραμορφώσῃ. Ὁ φόνος του γλήγωρα διεδόθη εἰς ὄλον τὸ στρατεύμα, καὶ λύπη καὶ μελαγχολία διεχύθη εἰς τὰ πρόσωπα τῶν Αὐτοκρατορικῶν.

Ἐξαφνα ἡ φύσις ἀναστατώθηκε καὶ ἀνεμοστρόβιλος φοβερὸς σηκώθηκε στὸν ἀέρα. Ὅλον ἐκεῖνο τὸ ὕψωμα ὅπου εἶχαν στρατοπεδεύσει οἱ Ρωμαῖοι, σὰν νὰ μετεβλήθη διὰ μιᾶς σὲ σκόνην διάπυρο, ἀνεκινήθη καὶ ὁ ἀνεμὸς φυσῶντας ὀρμητικὰ τὴν ἔφερε κατὰ πρόσωπον τῶν Ρώσων. Σκόνη καὶ πέτρες ἐγέμισαν τὸν ὀρίζοντα καὶ κανεὶς δὲν ἤμπορούσε νὰ διακρίνῃ τίποτε ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν κοσμογαλασίαν. Καὶ ὁ κρότος ὁ πολεμικὸς τῶν ἀσπίδων καὶ τῶν βελῶν, ποῦ ρίχνονται ἀπὸ παντοῦ ἄσποκα ἀνακατωμένος μετὰ τὸ πανδαϊμόνιον τῆς ἀναστατωμένης φύσεως, ἄγριος ἔσθανε στ' αὐτὰ ὄλων, καὶ φόβος τοὺς ἐπικνε, ἐκλαμβάνοντας τὸ κακὸ γιὰ θεῖα ὀργή. Ἄλλὰ κατὰ τι, σὰν ἓνας παμμεγέθης βράχος περικυκλωμένος ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ νέφη σκόνης διεχώριζε τὰ δύο στρατεύματα. Ἡ βροχὴ ἄρχισε νὰ πέφτῃ ραγδαία, ἀποτυφλωτικὴ, καὶ σὲ λίγο ὅταν ὁ κενουριχτὸς ἄρχισε νὰ κατακάθεται, διέκριναν ὑπὸ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, κινούμενον μετὰ σθένος καὶ ταχύτητα καθ' ἑαυτὸν ἐξοχῆς εὐμορφίας καὶ εὐκινήσιας ἀσυνήθιστης, σὲ λαμπρὸ ἄσπρο ἄλογο ἐπάνω. Φέγγος τὸν ἐπεριτριγύριζε, καὶ στὴ στιγμή αἱ ἀκτίνες του ἔστειλαν τὴν εἰκόνα του στὰ πέρατα τοῦ στρατοπέδου. Ἐκθαμβοὶ ὄλοι ἐχθροὶ καὶ πιστοὶ τὸν ἀτένιζαν, σὰν θεῖο ὄραμα οὐρανόσταλτο. Ἄλλ' ὁ ἀνέλπιστος πολεμιστὴς, σταμάτησε τὴν ἀμφιβολίαν τους, βάλθηκε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν αὐτοκρατορικῶν καὶ μετὰ λόγους καὶ σήματα ἐνηθύνοντάς τους ἐπροχώρησε μετὰ ὀρμὴν καὶ διέσπασε τὰς τάξεις τῶν Ρώσων. Τότε οἱ στρατιῶται μετὰ πίστιν τὸν ἠκολούθησαν, καὶ ἐνῶ εὐέλπιδες πιά ἐπολεμοῦσαν, ἐπροσπαθοῦσαν νὰ τὸν παρμολιάσουν μετὰ ἓνα ἀπὸ τοὺς Ἀθανάτους. Ἄλλὰ κανεὶς δὲν τοῦ ἔμοιαζε, καὶ κανεὶς δὲν τὸν ἔσθανε σὴν ὀρμὴν στὸ σθένος καὶ στὴν ὁμορφίαν. Τρεῖς φορὲς σφοδρὰ ἐπαναλήφθη ἡ ἐφοδὸς καὶ οἱ βάρβαροι φοβισμένοι ὀπισθοχωροῦσαν, στὴ τρίτη ἔριψαν πίσω τους τοὺς θώρακας καὶ ἀφηνιασμένοι σκορπίσθησαν περίτρομοι.

Ἡ βροχὴ καὶ ἡ σκόνη ἔμειναν εἰς τὸν ὀρίζοντα ἕως τὸ βράδυ καὶ τὸ τέλος τῆς μάχης. Τὸ ἀποτέλεσμά της ἔβαλε τέρμα στὴ πολιορκίαν, καὶ ἐξαφάνισε τοὺς καταχθονίους σκοποὺς τῶν ἐπιδρομῶν. Κανεὶς ὅμως δὲν ἐπλησίασε, καὶ δὲν εἶπε ποῖος ἦταν ὁ ἄσπρος καθ' ἑαυτὸν. Ἄδικα καὶ ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε νὰ διατρέξουν ὄλον τὸ στρατόπεδον καὶ νὰ εὐρουν τὸν ἀτρόμητον πολεμιστὴ καὶ νικητὴ. Ὁ εὐμορφὸς καθ' ἑαυτὸν δὲν εὐσεβεῖς στρατιῶται τῆς Θεοτόκου ποῦ ἦσαν, πῶς ὁ ἐκλαμπρὸς ἐκεῖνος πολεμιστὴς δὲν ἦταν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, ἀλλὰ θεῖος σύντροφος τῶν Ἀθανάτων, ὁ Μεγαλομάρτυς καὶ ἐνδοξὸς Στρατηλάτης Ἅγιος Θεόδωρος, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπέτειον ὀνομαστικὴν ἑορτήν, μέσα εἰς τὴν μάχην καὶ τὴν σφαιρὴν ἐώρτασαν ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Κ. Μακροῦς.